

De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie

12

CBS:
J. van der Meulen
J. Boskamp
E. Daems
R. Goossens
C. Oostrom
J. van den Tillaart

HAN:
E.R. Oldenboom
W.I.J. de Boer

Centraal Bureau voor de Statistiek

Hogeschool

van Arnhem en Nijmegen

HAN University of Applied Sciences

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011–2012	2011 tot en met 2012
2011/2012	het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2009/'10– 2011/'12	oogstjaar, boekjaar enz., 2009/'10 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Omslag

Telldesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

ISSN: 1877-3028

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2012.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Voor u ligt de resultatenbeschrijving van de satellietrekening sport, dat in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is uitgevoerd. De satelliet rekeningen sport zijn opgesteld door het Centraal Bureau voor de statistiek (CBS) in samenwerking met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en hebben betrekking op het kalenderjaar 2006. Dit is de eerste keer dat er in Nederland een satellietrekening sport is samengesteld. Naast een resultatenbeschrijving is er een methodologisch handboek samengesteld waarin de gebruikte methode wordt beschreven en ingegaan wordt op de concepten van de Nationale rekeningen, de boekhoudkundige beschrijving van de Nederlandse economie.

Het is mogelijk om uit de satellietrekening sport macro-economische cijfers over sport af te leiden die consistent zijn met die van de Nederlandse economie en die tegelijk ook internationaal vergelijkbaar zijn. Met de satellietrekening sport kan de sportgerelateerde productie en consumptie afgeleid worden, maar ook het aantal werknemers dat in de sport werkzaam is.

Wij willen hier de onderzoeksbegeleidingscommissie sportrekeningen bedanken voor de input die zij leverden. De commissie had een inhoudelijke adviserende rol en heeft daarmee bijgedragen aan de kwaliteit van de resultaten van het project. De commissie werd gevormd door Koen Breedveld (Mulier instituut), Wouter de Groot (NOC*NSF), Jos de Haan (SCP), Leendert Klokkenburg (Ministerie EL&I), Ruud Koning (RUG), Maarten Koorneef (Ministerie VWS), Nicolette van Veldhoven (NOC*NSF), Frans van de Ven (gemeente Den Haag) en René Wijlens (Stichting Sport & Technology).

Inhoud

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
2. De cijfers in de satellietrekening sport	12
2.1 Inleiding	12
2.2 De macro-economische indicatoren in de Nationale Rekeningen	12
2.3 De macro-economische indicatoren in de satellietrekening sport	13
3. De finale bestedingen aan sportgerelateerde producten	15
3.1 Inleiding	15
3.2 De finale sportgerelateerde bestedingen	15
3.3 De omvang van de sportgerelateerde bestedingen per productgroep	16
3.4 De samenstelling van de sportgerelateerde bestedingen naar productgroep	17
4. De sportgerelateerde productie en toegevoegde waarde	19
4.1 Inleiding	19
4.2 De productie van sportgerelateerde producten per bedrijfstak	19
4.3 De productie van sport binnen de bedrijfstak 'overige dienstverlening', SBI 92 en 93, cultuur, sport en recreatie	20
4.4 De sportgerelateerde directe toegevoegde waarde per bedrijfstak	22
4.5 De sportgerelateerde toegevoegde waarde in relatie tot de totale economie	23
5. De sportgerelateerde werkgelegenheid	24
5.1 Inleiding	24
5.2 De sportgerelateerde werkzame personen, banen en arbeidsvolume	24
5.3 De sportgerelateerde arbeidsproductiviteit	25
6. Nationaal macro-economisch sportonderzoek	27
6.1 Inleiding	27
6.2 Vergelijking resultaten	27
6.3 Vergelijking methode	28
7. Internationaal macro-economisch sportonderzoek	31
7.1 Inleiding	31
7.2 Vergelijking uitkomsten	31
8. Conclusies en aanbevelingen	35
8.1 Inleiding	35
8.2 Conclusies	35
8.3 Suggesties en aanbevelingen	37

Appendix I: De Nederlandse SRS: Theorie en methodebeschrijving	39
AI.1 Theorie en methodebeschrijving	39
AI.2 De Vilnius definitie van sport	39
AI.3 Methodebeschrijving	42
Appendix II: Gebruikte afbakeningen en classificaties	44
AII.1 Afbakening sportgerelateerde economie	44
AII.2 Classificatie van bedrijfstakken in de aanbod- en gebruiktabel	49
AII.3 Sportgerelateerde economie naar type producent en bijbehorende secties (SBI'93)	50
Appendix III: Begrippen	51
Appendix IV: Gebruikte afkortingen	55
Appendix V: Referenties	56
Tabellenset	57
Centrum voor Beleidsstatistiek	67

Samenvatting

Het belang van sport voor de maatschappij is meer dan 'sportieve belangen', het winnen of verliezen van een wedstrijd. Aan sport zitten allerlei aspecten die een samenleving van belang acht, zoals plezier en vermaak, bewegen, gezondheid, competitie, maatschappelijke betrokkenheid (meedoen) en persoonlijke ontwikkeling. Maar er zijn ook economische aspecten verbonden aan de sport. Sporten kost vaak geld. Voor veel sporten zijn bijvoorbeeld speciale kleding en attributen vereist, evenals speciale sportfaciliteiten (gebouwen, terreinen). Deze worden geproduceerd, komen op de markt en worden vervolgens gekocht door sporters, sportorganisaties, zoals verenigingen, of de overheid.

Maar hoeveel economische waarde creëert de sport? Wat is het belang voor de Nederlandse economie? Hoeveel besteedt men aan sportproducten? Hoeveel mensen zijn werkzaam in de sport? Deze vragen worden beantwoord door het opstellen van een zogeheten satellietrekening voor sport, het onderwerp van dit rapport. Het rapport presenteert de resultaten van de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie over het jaar 2006. Deze bijdrage wordt beschreven in de vorm van bestedingen, productie, investeringen, toegevoegde waarde en werkgelegenheid.

Bestedingen

De sportgerelateerde bestedingen zijn in 2006 bijna 11,4 miljard euro. Dat is 1,3 procent van de totale bestedingen in de economie. Het grootste deel bestaat uit bestedingen van huishoudens (6,8 miljard euro) en overheid (2,6 miljard euro). De export van sportgerelateerde producten levert 1,6 miljard euro op.

De bestedingen van huishoudens zijn uitgaven om zelf te kunnen sporten en uitgaven die voortvloeien uit de belangstelling voor sport. Het gaat dan bijvoorbeeld om de contributies van sportverenigingen, abonnementen van fitnesscentra, toegangskaartjes voor zwembaden en entreegelden voor het bezoeken van sportwedstrijden. Samen met de inleggelden voor het wagen van een gokje op de uitkomst van sportwedstrijden en de uitgaven die gemoeid zijn met de belangstelling voor sport op radio en televisie, zijn dergelijke uitgaven goed voor 2,4 miljard euro. De uitgaven van huishoudens in horecavoorzieningen zoals sportkantines en restaurants en aan overnachtingen in logiesaccommodaties, bedragen bijna 1,1 miljard euro. Dat is 9 procent van de totale bestedingen in de horeca in Nederland. Daarnaast besteden huishoudens relatief veel aan sportkleding en -schoeisel (1,2 miljard euro), aan allerlei industriële sportproducten als schaatsen, tennisrackets en dergelijke (870 miljoen euro) en aan producten als zeilboten en (motor)sportfietsen (910 miljoen euro).

De sportgerelateerde bestedingen van de overheid vloeien vooral voort uit de gemeentelijke zwem- en sportaccommodaties (1 miljard euro) en uitgaven ten behoeve van het sportonderwijs (gymlessen) en sportopleidingen (1,2 miljard euro).

Productie

Tegenover de bestedingen staat in 2006 een productie van sportgerelateerde goederen en diensten van 9,2 miljard euro, dat is 0,9 procent van de totale Nederlandse productie. Daarnaast is er een import van 1,8 miljard euro aan goederen en diensten.

Waar wordt de productie geleverd? De producenten van goederen nemen 1,1 miljard euro voor hun rekening en commerciële dienstverleners 2,6 miljard. De rest (meer dan 5,5 miljard euro) wordt op de markt gebracht door niet-commerciële aanbieders. De organisaties die de faciliteiten bieden om te sporten – de sportclubs, maneges, fitnesscentra, sportscholen, exploitanten van zwem- en sportaccommodaties, organisatoren van sportevenementen e.d. – en de overkoepelende organisaties (bonden), samenwerkingsverbanden en

adviesorganen in de sport, worden in dit verband allemaal tot de producenten van niet-commerciële diensten gerekend¹⁾. Evenals de Nederlandse omroepen die de belangstelling voor sport bedienen met radio- en tv-programma's, en de organisatoren van kansspelen die het mogelijk maken om een gokje te wagen op de uitkomst van sportwedstrijden. Al deze niet-commerciële dienstverleners genereren samen voor ruim 2,7 miljard euro aan sportgerelateerde productie in 2006. Verder produceert de overheid 2,4 miljard euro, vooral door het aanbod van sportonderwijs en sportopleidingen, naast de zwem- en sportaccommodaties die gemeenten exploiteren. Een opvallende post is verder de gezondheidszorg (380 miljoen euro). De behandeling van sportblessures bijvoorbeeld vallen onder de sportgerelateerde productie van de gezondheidszorg.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van de sport is 4,7 miljard euro. Dat komt overeen met een aandeel in onze economie – uitgedrukt in het Bruto Binnenlands Product (BBP) – van 1,0 procent in 2006.

De producenten van goederen genereren 360 miljoen euro sportgerelateerde toegevoegde waarde in 2006, die van commerciële diensten ruim 1,3 miljard euro en niet-commerciële diensten 3 miljard euro. De overheid, die tot de laatstgenoemde groep producenten behoort, draagt van alle onderscheiden bedrijfstakken het meeste bij aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde: 1,6 miljard euro.

De bijdrage van sectoren aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde verschilt sterk van hun bijdrage aan de totale toegevoegde waarde in Nederland. In vergelijking met de nationale economie is sport vooral een zaak van de niet-commerciële dienstverlening. Deze tak genereert bijna een kwart van de totale toegevoegde waarde in Nederland, maar in de sport is dat meer dan 60 procent.

Werkgelegenheid

In 2006 zijn in het sportgerelateerde deel van de economie 130 duizend mensen werkzaam. Dat is 1,5 procent van alle werkzame personen in Nederland. Net als in de totale economie zijn verreweg de meeste mensen in het sportgerelateerde deel van de economie werkzaam in loondienst (bijna 85 procent). Maar er wordt (nog) meer in deeltijd gewerkt dan gemiddeld. Daardoor is ook het arbeidsvolume per werkzame persoon lager dan gemiddeld.

De arbeidstijd van de werkzame personen in het sportgerelateerde deel van de economie vertegenwoordigt een arbeidsvolume van 100 duizend voltijdbanen. Indien we dit relateren aan de bijna 4,7 miljard euro aan toegevoegde waarde, levert dat een arbeidsproductiviteit op van 49 duizend euro per arbeidsjaar (of voltijd baan). Dit ligt een stuk lager dan elders in de economie (73 duizend euro). Dit hangt samen met het relatief grote aandeel van bedrijfstakken als 'overige dienstverlening' en 'handel, horeca en reparatie' in de werkgelegenheid binnen de sport. Dit zijn bedrijfstakken waarin relatief weinig toegevoegde waarde wordt gecreëerd per arbeidsjaar.

¹⁾ Veel van deze organisaties zijn in werkelijkheid wel commercieel of kennen commerciële activiteiten, echter hier wordt een specifieke indeling van de Nationale Rekeningen aangehouden, waardoor zij tot de niet-commerciële diensten worden gerekend. Zie ook hoofdstuk 4.

1. Inleiding

Het belang van sport is meer dan louter 'sportieve belangen': het winnen of verliezen van een wedstrijd. Aan sport zitten allerlei aspecten die een samenleving van belang acht. Zoals plezier en vermaak, bewegen, gezondheid, competitie, maatschappelijke betrokkenheid (meedoen) en persoonlijke ontwikkeling. Maar er zijn ook economische aspecten verbonden aan de sport. Voor veel sporten zijn bijvoorbeeld speciale kleding en attributen vereist, evenals speciale sportfaciliteiten (gebouwen, terreinen). Deze worden geproduceerd, komen op de markt en worden vervolgens gekocht door sporters, hun organisaties en de overheid. Maar hoeveel waarde creëert de sport? Hoeveel besteedt men aan sportproducten? Om hoeveel mensen werkzaam in de sport gaat het? *En* hoe verhoudt het voorgaande zich tot de Nederlandse economie? Deze vragen zijn nu voor het eerst vertaald naar een eenduidig, internationaal vergelijkbare statistiek op macro-economisch niveau in de vorm van de satellietrekening sport. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze statistiek over het jaar 2006.

Satellietrekening sport

Wat is een satellietrekening sport? Zoals het woord al zegt, een satelliet van een rekening en wel de Nationale Rekeningen. In alle lidstaten van de Europese Unie (EU) stellen nationale statistische bureaus zogenaamde Nationale Rekeningen op. In de Nationale Rekeningen wordt beschreven hoeveel (in financiële zin) bedrijfstakken produceren en aan waarde aan de Nederlandse economie toevoegen, hoeveel consumenten, bedrijven en overheden besteden, hoeveel er geïmporteerd en geëxporteerd wordt. Maar ook het inkomen dat verdiend wordt door huishoudens, de belastinginkomsten die de overheid ontvangt en de werkgelegenheid van een lidstaat. De Nationale Rekeningen vormen daarmee de basis voor het macro-economisch beeld van een lidstaat, in ons geval van Nederland. Op basis van deze rekeningen wordt de ontwikkeling van het nationaal inkomen, het financieringstekort, de productiviteit, kortom alle macro-economische kengetallen bepaald.

Mondiaal zijn er richtlijnen vastgesteld voor het opstellen van deze Nationale Rekeningen, zodat de macro-economische kengetallen vergelijkbaar zijn tussen landen. De Nationale Rekeningen zijn ook een goed vertrekpunt om bijvoorbeeld de economische bijdrage van specifieke sectoren of bedrijfstakken van een economie te bepalen. Dat geldt niet voor alle takken binnen de economie. Sommige onderdelen van de economie zijn door de gebruikte methodiek en onderliggende classificaties niet goed zichtbaar in de Nationale Rekeningen. Een voorbeeld is de toerismesector. Om goed te kunnen bepalen hoe groot de economische bijdrage van de toerismesector is binnen de totale economie, is het noodzakelijk vanuit een ander perspectief naar de Nationale Rekeningen te kijken.

Toeristische goederen en diensten bestaan bij gratie van het motief van de gebruiker of producent. Zodoende laat het toeristisch product zich niet altijd beperken tot specifieke producten of producenten zoals ze qua indeling gebruikt worden in de Nationale Rekeningen. Ditzelfde geldt voor sport.

Om nu toch te kunnen bepalen hoe groot de bijdrage van in ons geval de sport, aan de nationale economie is, is het noodzakelijk diepgaander onderzoek te doen. In de praktijk betekent dit dat bepaald moet worden welke bedrijfstakken en producten in de Nationale Rekeningen sportproducten leveren en dat per bedrijfstak of product bepaald moet worden hoe groot het aandeel sport is. Door die sportgerelateerde delen van de productie op te tellen, kan de totale productiewaarde van sport worden bepaald. Aangezien de productiewaarde samengesteld is binnen de kaders van de Nationale Rekeningen, kan de relatie van de sportproductie ten opzichte van de nationale economie worden bepaald. Hetzelfde geldt voor de andere indicatoren zoals toegevoegde waarde. In die zin is de ontstane rekening een satellietrekening van de Nationale Rekeningen.

Aanleiding

De belangstelling voor de economische kanten van de sport is de laatste jaren sterk gegroeid, zowel nationaal als internationaal. In Europa groeide de behoefte aan een visie op sport, welke in 2007 werd vertaald in het zogenaamde Witboek Sport opgesteld door de Europese commissie. Dit Witboek geeft een voorzichtige verkenning van een mogelijk sociale en economische rol voor de sport in Europa. Zij geeft bovendien aanbevelingen op welke wijze deze rol cijfermatig zou kunnen worden ingevuld. Zo luidde actiepunt 33 van het Witboek: *'De Commissie zal in nauwe samenwerking met de lidstaten streven naar de ontwikkeling van een Europese statistische methode om de economische impact van sport te meten als basis voor nationale statistische rekeningen over sport, die op termijn in een satellietrekening voor sport kunnen uitmonden.'*²⁾

Het actiepunt 33 was een advies van de Europese werkgroep 'Sport and Economics' in navolging van een Oostenrijks onderzoek naar de Europese economische betekenis van sport³⁾. Dit advies en het Oostenrijkse onderzoek betekenden de start van de ontwikkeling van een internationaal afgestemde en geharmoniseerde definitie voor de samenstelling van een satellietrekening sport. In 2007 werd er consensus bereikt in de werkgroep over de afbakening van producten die tot de sport worden gerekend en werd in algemene lijnen beschreven hoe de rekening diende te worden samengesteld. Deze beschrijving staat bekend als de 'Vilnius Definition'⁴⁾ en vormt de basis van de methode zoals gebruikt in het samenstellen van de satellietrekening sport voor Nederland. Inmiddels hebben Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Cyprus en Polen de uitkomsten van nationaal onderzoek naar de economische bijdrage van sport aan hun economie volgens deze systematiek gepubliceerd.

In Nederland verscheen in 2006 het Olympisch Plan van NOC*NSF.⁵⁾ Dit plan beschrijft hoe sport en maatschappij in Nederland in aanloop naar een mogelijke Nederlandse kandidaatsstelling voor de organisatie van de Olympische Spelen in 2028, op Olympisch niveau gebracht kunnen worden. Het plan zet in op het gebruik van sport als instrument voor het creëren van economische en maatschappelijke waarde. Eén van de vier peilers van het Olympisch Plan is de economische betekenis van sport. Deze ambitie van het Olympisch plan richt zich op het versterken van de Nederlandse economie door optimale benutting van de effecten van sport op productiviteit, economische groei en innovatie.⁶⁾

In de kabinetsreactie 'Uitblinken op alle niveaus'⁷⁾ van 2009, onderschrijft de Nederlandse regering in grote lijnen de doelstellingen van dit Olympisch plan, en formuleert op basis daarvan prioriteiten en ambities samengevat in het thema 'Nederland in beeld'. Kort beschreven, zijn deze prioriteiten en ambities als volgt: *'Nederland staat in 2028 in de wereld bekend als een klein land met grote ambities en resultaten, onder andere als organisator van grote (sport)evenementen, als betrouwbare handelspartner, als land met een excellent vestigingsklimaat en als aantrekkelijke toeristische bestemming.'*

De economische invalshoek speelt in dit thema een belangrijke rol. Om de Olympische en daaraan verbonden ambities te verwezenlijken, is onderzoek en kennisopbouw op het terrein van sport en economie wenselijk. De maatschappelijke behoefte aan dit soort kennis is bovendien groot: er is veel vraag naar de kosten en opbrengsten van sportevenementen, de economische betekenis van sport voor steden en regio's, de waarde van sport voor sponsors, de commercialisering van sport etc. In de notitie 'Fundamente onder de Olympische ambities' wordt deze behoefte dan ook expliciet uitgesproken.

²⁾ Directoraat Generaal Onderwijs en Cultuur (2007) Witboek sport, COM(2007)391

³⁾ European Commission (2006) Meeting Report 1st meeting of the EU Working Group 'Sport & Economics'

⁴⁾ European Commission (2007) Meeting Report 4th meeting of the EU Working Group 'Sport & Economics'

⁵⁾ Eekeren, F. van e.a. (2007) Uitwerking van de bouwsteen 'Maatschappelijke betekenis' in het kader van het Olympisch Plan 2028, USBO, NOC*NSF (2009) Olympisch Plan 208 Heel Nederland naar Olympisch Niveau – plan van aanpak op hoofdlijnen.

⁶⁾ NOC*NSF (2009) Olympisch Plan 208 Heel Nederland naar Olympisch Niveau – plan van aanpak op hoofdlijnen.

⁷⁾ Ministerie van VWS (2009) Kabinetsstandpunt 'Uitblinken op alle niveaus'.

In 2010 gaf het ministerie in vervolg op deze notitie de opdracht aan het CBS om in samenwerking met de HAN onderzoek te doen naar de macro-economische betekenis van sport en te komen tot een satellietrekening sport. Dit rapport bevat de resultaten van dat onderzoek volgens de internationaal geharmoniseerde methode en passend binnen de systematiek van de Nationale Rekeningen.

Inhoud rapport

In hoofdstuk 2 worden de macro-indicatoren, zoals finale bestedingen, intermediair verbruik, productiewaarde, toegevoegde waarde en bruto binnenlands product, en hun onderlinge relatie, toegelicht. Hoofdstuk 3, 4 en 5 gaan over respectievelijk de finale bestedingen aan sport, de productie en toegevoegde waarde van sport en de sportwerkgelegenheid. Aangezien er, zoals beschreven, internationaal maar ook nationaal al eerder onderzoeken zijn gedaan naar de macro-economie van sport, wordt in hoofdstuk 6 en 7 een vergelijking gemaakt met deze eerder uitgevoerde onderzoeken. Hoofdstuk 8 geeft conclusies en aanbevelingen. De appendices vullen de resultaatbeschrijving aan met meer gedetailleerde cijfers over de sporteconomie en geven diepgaandere uitleg over de gehanteerde methodiek.

Binnen de nationale economie wordt de *productiewaarde* (grosfweg) gevormd door de optelling van de output van alle bedrijven in Nederland die economisch actief zijn. De *toegevoegde waarde* is dat deel van de productiewaarde dat een bedrijf of economisch actieve eenheid zelf toevoegt aan een product, dus exclusief de inkoop van producten van derden. In het productieproces van bijvoorbeeld brood vindt een aantal stappen plaats. De boer die graan verbouwt, verkoopt dit aan de molenaar die er meel van maakt. De bakker gebruikt dit meel samen met andere producten uit andere bedrijven om er brood van te maken. Iedere producent, de boer, de molenaar, de bakker, de gistproducent etcetera, voert werkzaamheden uit, die waarde creëren en toevoegen aan het productieproces van het brood. In de Nationale Rekeningen is de toegevoegde waarde de optelling van de toegevoegde waarden van de afzonderlijke producenten in Nederland. Het BBP verschilt maar beperkt van het begrip toegevoegde waarde. De toegevoegde waarde gecorrigeerd voor subsidies, heffingen, belastingen en accijnzen is het *BBP*.

Onder de *bestedingen* vallen de consumptieve bestedingen, het intermediair verbruik, de investeringen, de uitvoer en de veranderingen in voorraden. In het economisch proces hebben bestedingen van de verschillende groepen (bedrijven, consumenten, overheid) een eigen betekenis en plek in de Nationale Rekeningen. Zo worden bestedingen door bedrijven aan goederen en diensten in de rekeningen anders behandeld dan de bestedingen aan goederen en diensten door consumenten of overheden.

De bestedingen van bedrijven vormen een onderdeel van het productieproces en zijn bedoeld om als bedrijf een product aan de consument, de overheid of een ander bedrijf te kunnen leveren. Zo koopt de bakker bijvoorbeeld meel van een ander bedrijf om brood te bakken. De bedragen besteed aan meel worden in de Nationale Rekeningen beschouwd als *intermediair verbruik*, ofwel bestedingen aan producten die tijdens het productieproces worden verbruikt.

De bestedingen gedaan door consumenten aan producten samen met de bestedingen gedaan door de overheid worden beschouwd als *finale bestedingen*. In de Nationale Rekeningen bestaat de consumptie van de overheid uit haar eigen productie verminderd met de verkopen aan derden. Dit vraagt enige uitleg; de productie van de overheid wordt zelden aan een individu geleverd en is hierdoor niet eenduidig meetbaar. Een voorbeeld van wel meetbare productie (marktproductie) door de overheid is het uitgeven van paspoorten waarvoor de burger leges betaalt. Voor de overige productie van de overheid in de economische cyclus wordt aangenomen dat de overheid zelf de consument is ten gunste van de belastingbetaler. Voorbeelden zijn de afname van politiediensten of gesubsidieerd onderwijs. Deze uitgaven worden gerekend tot de consumptie van de overheid.

2.3 De macro-economische indicatoren in de satellietrekening sport

De finale bestedingen en productie binnen de sport worden gevormd door de optelling van respectievelijk alle sportgerelateerde bestedingen en sportgerelateerde productiewaarden. Zo wordt voor producten uit de Vilnius definitie met behulp van externe bronnen bepaald wat de bestedingen en productie is vanuit het sportmotief.

In de satellietrekening wordt *alleen* de toegevoegde waarde meegerekend die gecreëerd wordt aan het einde van het productieproces, m.a.w. de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt door bedrijven die hun product (sportgoed of sportdienst) aan de consument of overheid leveren. Voorbeelden: de sportschool die haar product beschikbaar stelt aan de sporter en daarvoor abonnementsgelden in rekening brengt, of de sportwinkel die sportschoenen verkoopt aan de consument. Zodoende gaat het bij het begrip toegevoegde waarde in de satellietrekening sport alleen om de *directe* toegevoegde waarde. De toegevoegde waarde van een producent die producten levert aan de schoenenfabrikant wordt bijvoorbeeld niet meegenomen. Op deze manier is de 'sportindustrie' vergelijkbaar met andere bedrijfstakken zoals landbouw of toerisme.

Vilnius definitie van sport

De Europese werkgroep voor sport en economie heeft een definitie opgesteld die beter bekend staat als de 'Vilnius definitie van sport'. Binnen deze definitie wordt een drietal afbakeningen gegeven van de sportgerelateerde economie. De zogeheten *statistische definitie* van de sport is beperkt tot datgene wat valt binnen de bedrijfspgroep 92.6 'sport'. Deze groep bevat voornamelijk de bedrijfsactiviteiten van sportclubs, sportinstructeurs, sportcomplexen en overkoepelende sportorganisaties. De meer omvangrijke *smalle definitie* van de sport wordt ingegeven door het idee dat de sport niet alleen de bedrijfstak van de sport omvat, maar daarnaast nog al datgene *waardoor sport mogelijk wordt gemaakt*. De sport bevat volgens deze afbakening bijvoorbeeld ook sportkleding en sportartikelen. In de meest brede afbakening van de Vilnius definitie bevat de sport bovendien datgene wat *voortvloeit uit* het bestaan van sport in de samenleving. Denk hierbij aan sportbijlagen in kranten, sportuitzendingen op televisie, zorg gerelateerd aan sportblessures, of uitgaven van bezoekers tijdens sportevenementen. Deze brede definitie van de sport vormt het uitgangspunt voor de satellietrekening sport. Voor een uitgebreide toelichting, zie Appendix A1.2.

3. De finale bestedingen aan sportgerelateerde producten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de finale bestedingen in 2006 aan sportgerelateerde producten beschreven. De finale bestedingen aan sportgerelateerde producten bestaan uit bestedingen aan allerlei goederen en diensten, gedaan door vooral huishoudens en de overheid. Bij bestedingen aan sportgerelateerde producten kan gedacht worden aan de tennislessen die men betaalt, de aanschaf van een tennisracket, tenniskleding en tennisschoenen, de medische kosten voor behandeling van een tennisblessure, maar ook uitgaven gedaan door de overheid aan bijvoorbeeld de bouw of het onderhoud van een zwembad.

In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe groot de bestedingen zijn aan de verschillende typen sportgoederen en -diensten en hoe deze zich verhouden tot de finale bestedingen in de totale Nederlandse economie.

3.2 De finale sportgerelateerde bestedingen

Sportbestedingen zijn 1,3 procent van de totale finale bestedingen

De finale bestedingen aan sportgerelateerde producten zijn in 2006 bijna 11,4 miljard euro waard. Dat is 1,3 procent van de totale finale bestedingen van de Nederlandse economie. Het totaal van de finale bestedingen wordt onderverdeeld naar consumptieve bestedingen, investeringen, uitvoer en veranderingen in voorraden. De finale bestedingen aan sport zijn vooral bestedingen van huishoudens⁸⁾ (ruim 6,8 miljard euro) en de overheid (ruim 2,6 miljard euro).

Staat 3.1
Overzicht van totale finale bestedingen en sportgerelateerde finale bestedingen, 2006

	Totaal Nederland	Sportgerelateerd ¹⁾	Aandeel sport
	<i>x mln euro</i>		%
Totaal finale bestedingen	891 885	11 390	1,3
w.o.			
Bestedingen huishoudens ²⁾	254 875	6 850	2,7
Bestedingen overheid	135 442	2 650	2,0
Investerings	106 373	270	0,3
Uitvoer	393 475	1 620	0,4

¹⁾ Alle bedragen zijn marktprijzen en afgerond op 10 miljoen euro.

²⁾ Inclusief bestedingen instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens.

Bij de bestedingen van huishoudens gaat het in de eerste plaats om bestedingen die consumenten doen om zelf te kunnen sporten (contributies, lesgelden, abonnementsgelden, aanschaf van sportkleding en -materiaal e.d.) en alle noodzakelijke bijkomende bestedingen (onderhoud van sportmateriaal, sportkeuring, verzekeringen e.d.). Daarnaast gaat het om bestedingen van consumenten die gerelateerd zijn aan de bredere maatschappelijke belangstelling voor sport. Bijvoorbeeld de entreegelden voor het bijwonen van een wedstrijd of evenement, de opbrengsten van de aandacht voor sport in de media in woord en beeld, maar ook het gokken op de uitkomst van sportwedstrijden. De bestedingen

⁸⁾ Inclusief de bestedingen van instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. huishoudens.

van de overheid zijn eerder faciliterend van aard. Zo biedt de gemeentelijke overheid gelegenheid tot het beoefenen van sport in haar zwembaden, gymzalen en gemeentelijke sportcomplexen. De sportgerelateerde investeringen bedragen 270 miljoen euro in 2006. Het gaat hierbij om zowel de publieke als private investeringen in sportfaciliteiten (gebouwen en terreinen).

De uitvoer van sportgerelateerde producten bedraagt ruim 1,6 miljard euro. Tegenover de uitvoer staat de invoer. De Nederlandse economie voert in 2006 voor bijna 1,8 miljard euro in (cijfer niet in tabel) aan in het buitenland gemaakte sportproducten. Als het om sport gaat heeft Nederland dus een handelstekort (160 miljoen euro).

3.3 De omvang van de sportgerelateerde bestedingen per productgroep

De finale bestedingen aan sportgerelateerde producten bestaan uit diverse producten. De bestedingen worden in de Nationale Rekeningen onderverdeeld naar productgroepen. In deze paragraaf wordt beschreven hoe groot in absolute en relatieve zin het sportgerelateerde deel is van deze productgroepen.

De productgroep 'overige diensten' omvat goederen en diensten van onder andere de bedrijfstakken cultuur, sport en recreatie (SBI 92 en 93). Het gaat dan om de goederen en diensten van:

- sportclubs, sportscholen, sportinstructeurs en maneges,
- zwembaden, sportaccommodaties en jachthavens (voor zover die niet worden geëxploiteerd door de gemeentelijke overheid),
- organisatoren van sportevenementen en van overkoepelende en ondersteunende organisaties (NOC*NSF, sportbonden en -raden e.d.).

Daarnaast behoren o.a. de diensten van fitnesscentra en dansscholen tot de productgroep 'overige diensten', evenals het gokken op de uitkomst van wedstrijden (voetbaltoto, paardentoto) en sportuitzendingen op radio en televisie. In 2006 wordt binnen de productgroep 'overige diensten' 2,4 miljard euro uitgegeven aan sport, bijna 12 procent van alle bestedingen aan deze productgroep. Dit aandeel wordt uitsluitend overtroffen door het

Staat 3.2
Sportgerelateerde finale bestedingen naar productgroep, absoluut en als percentage van totale economie, 2006

Productgroep	Finale bestedingen		Aandeel sport
	Totaal Nederland	Sportgerelateerd ¹⁾	
	<i>x mln euro</i>		%
Voedingsmiddelen en dranken	55 834	180	0,3
Textiel, kleding en lederwaren	22 945	1 160	5,1
Drukwerk en opgenomen media	6 395	210	3,3
Chemische producten	62 709	380	0,6
Overige transportmiddelen	7 459	900	12,1
Meubelen en overige industriële producten	13 560	870	6,4
Producten van de bouwnijverheid	43 239	250	0,6
Reparatie van gebruiksgoederen	4 015	40	1,0
Horeca	12 044	1 090	9,1
Vervoer	27 740	500	1,8
Openbaar bestuur, defensie, soc. verzekering	52 442	1 010	1,9
Onderwijs	24 672	1 230	5,0
Medische en maatschappelijke diensten	52 761	350	0,7
Overige diensten	20 747	2 400	11,6
Overige producten	456 673	310	0,1
Totaal finale bestedingen ²⁾	891 885	11 390	1,3

¹⁾ Alle bedragen zijn marktprijzen en afgerond op 10 miljoen euro.

²⁾ Het totaal bevat ook niet-afrekbare btw. Daardoor tellen de bestedingen per productgroep niet op tot dit totaal.

aandeel sport in de productgroep 'overige transportmiddelen'. Hier kan gedacht worden aan bijvoorbeeld de aanschaf van (motor)sportfietsen en zeilboten voor het beoefenen van watersport. De sportgerelateerde finale bestedingen bedragen hier 900 miljoen euro (12,1 procent).

Verder zijn de bestedingen relatief hoog binnen de productgroep 'horeca'. Van oudsher is de horeca onlosmakelijk verbonden met de sport. Veel sportverenigingen hebben een kantine en de opbrengsten ervan zijn vaak broodnodig voor een gezonde financiële huishouding. Zwembaden en sportaccommodaties beschikken vaak over een horecavoorziening waar bezoekers en sporters versnaperingen kunnen nuttigen. Daarnaast geven sporters en bezoekers van sportwedstrijden en –evenementen geld uit in de plaatselijke horeca en, indien nodig, aan een slaapplek in een hotel of andersoortige logiesaccommodatie. Al dergelijke bestedingen zijn opgenomen in de productgroep 'horeca'. Zo is van de totale Nederlandse bestedingen aan horecaproducten meer dan 9 procent sportgerelateerd.

De bestedingen aan onderwijsdiensten zijn voornamelijk bestedingen aan sportopleidingen en aan het sportonderwijs van gymleraren op scholen. Vijf procent van deze productgroep is sportgerelateerd. Sportgerelateerde bestedingen aan 'meubelen en overige industriële producten', zoals aan allerlei industrieel vervaardigde sportartikelen en -attributen: van sportballen en schaatsen tot surfplanken en golfclubs, vormen 6,4 procent van de uitgaven aan dergelijke producten. De productgroepen 'textiel, kleding en lederwaren' zijn goed voor 5,1 procent aan sportgerelateerde bestedingen.

Verder werd in 2006 ruim 1 miljard euro uitgegeven aan de productgroep 'openbaar bestuur, defensie, sociale verzekeringen' om sportredenen zoals de exploitatie van gemeentelijke zwem- en sportaccommodaties. Dat is 1,9 procent van alle bestedingen aan deze groep.

3.4 De samenstelling van de sportgerelateerde bestedingen naar productgroep

De vorige paragraaf beschreef het aandeel van sport in de totale bestedingen per productgroep. Deze paragraaf beschrijft hoe groot het aandeel is per productgroep in de totale finale bestedingen aan sport.

Staat 3.3
Totale finale bestedingen en sportgerelateerde finale bestedingen naar productgroep, 2006

	Finale bestedingen	
	Totaal Nederland	Sportgerelateerd
	%	
<i>Productgroep</i>		
Voedingsmiddelen en dranken	6,3	1,6
Textiel, kleding en lederwaren	2,6	10,2
Drukwerk en opgenomen media	0,7	1,8
Chemische producten	7,0	3,3
Overige transportmiddelen	0,8	7,9
Meubelen en overige industriële producten	1,5	7,6
Producten van de bouw nijverheid	4,8	2,2
Reparatie van gebruiksgoederen	0,5	0,4
Horeca	1,4	9,6
Vervoer	3,1	4,4
Openbaar bestuur, defensie, soc. verzekering	5,9	8,9
Onderwijs	2,8	10,8
Medische en maatschappelijke diensten	5,9	3,1
Overige diensten	2,3	21,1
Overige producten	51,2	2,7
Totaal finale bestedingen ¹⁾	100,0	100,0

¹⁾ Het totaal bevat ook niet-aftrekbare btw. Daardoor tellen de bestedingen per productgroep niet op tot 100%.

Staat 3.3 geeft een overzicht van de grootte van de sportgerelateerde bestedingen die aan de verschillende sportgoederen en -diensten zijn gedaan. De bestedingen aan sportgerelateerde goederen en diensten die behoren tot de 'overige diensten' vormen het grootste aandeel (21,1 procent van de totale finale bestedingen aan sport).

Onderwijs en overheid samen goed voor 20 procent van finale bestedingen aan sport

Naast de productgroep 'overige diensten' bestaan de sportgerelateerde bestedingen vooral uit bestedingen aan diensten van het onderwijs, de overheid en uit bestedingen binnen de productgroepen 'textiel, kleding en lederwaren' en 'horeca'.

Het aandeel van de bestedingen aan sportonderwijs binnen de totale sportgerelateerde bestedingen (10,8 procent) is duidelijk groter dan het aandeel van de totale bestedingen aan onderwijs in de Nederlandse economie (2,8 procent). De bestedingen aan sportgerelateerde producten door de overheid zijn voornamelijk de bestedingen die de (gemeentelijke) overheid zelf doet om allerlei sportfaciliteiten aan te bieden. Het gaat dan, naast het intermediair verbruik, grofweg om de salarissen en premies die betaald worden aan mensen die werkzaam zijn in gemeentelijke zwembaden en sportaccommodaties, plus de afschrijvingen op die gemeentelijke accommodaties. De sportgerelateerde bestedingen aan goederen en diensten door de overheid vormen 8,9 procent van het totaal aan sportgerelateerde bestedingen.

In vergelijking met de totale economie zijn de bestedingen aan sportgerelateerde producten niet alleen opvallend groot als het gaat om onderwijs- of overheidsdiensten. De sport genereert ook relatief veel bestedingen aan producten van de 'maakindustrie'. Met bestedingen aan sportkleding en -schoeisel, zadels voor paarden en dergelijke, is de productgroep 'textiel, kleding en lederwaren' goed voor 10,2 procent van de sportgerelateerde bestedingen, terwijl deze groep slechts 2,6 procent van de totale bestedingen uitmaakt.

Verder wordt 7,9 procent van de bestedingen aan sport besteed aan producten uit de productgroep 'overige transportmiddelen', terwijl deze productgroep slechts 0,8 procent van de totale bestedingen in Nederland vormt. De sportgerelateerde bestedingen binnen de productgroep 'meubelen en overige industriële producten' zijn vijf keer zo groot als de bestedingen aan deze groep in de totale economie.

De sportgerelateerde goederen en diensten die door de productgroep 'horeca' worden aangeboden, zijn goed voor 9,6 procent van de bestedingen aan sport; in de totale economie neemt deze groep niet meer dan 1,4 procent van de bestedingen voor zijn rekening.

4. De sportgerelateerde productie en toegevoegde waarde

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk werd aangegeven dat de finale bestedingen van sportgoederen en diensten 1,3 procent vormen van de totale bestedingen. Om te kunnen besteden, moet er geproduceerd worden. In dit hoofdstuk wordt de sportgerelateerde productie en toegevoegde waarde van Nederland in 2006 beschreven.

De sportgerelateerde productie is verspreid over de economie en omvat meer dan alleen de productie van goederen en diensten die worden gebruikt tijdens het beoefenen van een sport. Alle producten die verbonden zijn met de sport worden meegerekend⁹⁾, dus naast de productie van een dienst zoals geleverd door een fitnesscentrum of een product zoals een tennisracket, zijn ook kantineverkoop van sportclubs meegerekend. In de volgende paragrafen wordt beschreven in welke bedrijfstakken de sportgerelateerde productie wordt gegenereerd, hoeveel toegevoegde waarde hiermee is gemoeid en hoe beide zich verhouden tot de productie en toegevoegde waarde in de totale Nederlandse economie.

4.2 De productie van sportgerelateerde producten per bedrijfstak

Bijna 1 procent van de totale Nederlandse productie is gerelateerd aan sport

De sportgerelateerde productie is in 2006 ruim 9 miljard euro waard. Dat is 0,9 procent van de totale Nederlandse productie. Deze productie wordt gegenereerd in verschillende bedrijfstakken. Deze bedrijfstakken kunnen worden ingedeeld naar drie typen producenten; producenten van goederen, producenten van commerciële diensten en producenten van niet-commerciële diensten. Tabel 3.1 geeft een overzicht van de sportgerelateerde productie naar bedrijfstak en de drie onderscheiden typen producenten.

De producenten van sportgoederen brengen voor bijna 1,1 miljard euro aan sportgerelateerde producten op de markt. Dat is bijna 12 procent van de totale sportgerelateerde productie. Tot de sportgoederen rekenen we bijvoorbeeld een voetbalschoen of een tennisracket. Maar ook goederen die niet direct nodig zijn om een sport te beoefenen, zoals de sportbijlage in de krant of een de bouw van een zwembad. Aangezien zeilboten of de bouw van een nieuw sportcomplex grotere bedragen per geproduceerd stuk leveren in de productie (en uiteindelijke verkoop), zijn de bedrijfstakken 'transportmiddelenindustrie' en 'bouwnijverheid' qua productieomvang dan ook de belangrijkste producenten van sportgoederen in Nederland. Sportschoenen en -kleding echter worden voornamelijk in het buitenland geproduceerd en vinden via de import hun weg naar de Nederlandse consument.

De producenten van commerciële diensten zijn verantwoordelijk voor bijna 2,6 miljard euro aan sportgerelateerde productie; dat is 28 procent van de totale sportgerelateerde productie. Hieronder vallen o.a. de door de detailhandel verdiende marges op bijvoorbeeld voetbalschoenen, tennisrackets of paardrijlaarzen. Het maakt daarbij niet uit of deze goederen in Nederland of in het buitenland zijn geproduceerd. Naast de handel levert ook de bedrijfstak 'horeca' een grote bijdrage aan de sportgerelateerde productie binnen de commerciële dienstverlening. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld om de hotelovernachtingen bij sportevenementen. De tv-uitzendingen van sportwedstrijden en het sportjournaal behoren ook tot de sportgerelateerde productie evenals het gebruik van het openbaar vervoer of het inhuren van bussen door toeschouwers en sporters op weg naar een sportstadion. Dergelijke diensten maken deel uit van de bedrijfstak 'vervoer, opslag en communicatie'.

⁹⁾ Voor meer gedetailleerde informatie over de afbakening zie Appendix I.

Verreweg de grootste bijdrage aan de sportgerelateerde productie wordt geleverd door de producenten van niet-commerciële diensten¹⁰⁾: ruim 5,5 miljard euro (60 procent van de totale sportproductie). Hieronder vallen ten eerste alle productie gerealiseerd door sportclubs en niet-gemeentelijke zwembaden en sportaccommodaties. Samen met de rest van de bedrijfstak 'overige dienstverlening' (SBI 92 en 93, cultuur, sport en recreatie) realiseren zij voor ruim 2,7 miljard euro aan sportgerelateerde productie. Ook de overheid levert een grote bijdrage (bijna 2,4 miljard euro) aan de totale productie door gymlessen (het vak lichamelijke opvoeding) en sportopleidingen. De overige productie van de overheid wordt o.a. gerealiseerd door de exploitatie van gemeentelijke zwembaden en sporthallen en de aanleg van bijvoorbeeld sportveldjes in een woonwijk. De bedrijfstak 'gezondheids- en welzijnszorg' draagt bij aan de sportgerelateerde productie in Nederland in de vorm van bijvoorbeeld behandelingen van sportblessures.

Staat 4.1
Sportgerelateerde productie per bedrijfstak, 2006

	Productie		
	Totaal Nederland	Sportgerelateerde productie ¹⁾	Aandeel sport productie ¹⁾
	<i>x mln euro</i>		%
<i>Totaal productie</i> ²⁾	1 021 783	9 180	0,9
<i>Totaal goederenproducenten</i>	408 533	1 080	0,3
Voedings- en genotmiddelenindustrie	50 222	100	0,2
Textiel- en lederindustrie	3 849	40	1,0
Papierindustrie, uitgeverijen en drukkerijen	19 043	170	0,9
Transportmiddelenindustrie	14 780	310	2,1
Overige industrie	168 615	130	0,1
Bouwnijverheid	71 561	250	0,3
<i>Totaal commerciële dienstenproducenten</i>	433 097	2 590	0,6
Handel en reparatie	109 695	1 330	1,2
Horeca	17 465	680	3,9
Vervoer, opslag en communicatie	74 219	510	0,7
<i>Totaal niet-commerciële dienstenproducenten</i>	178 948	5 510	3,1
Overheid	85 311	2 380	2,8
Gezondheids- en welzijnszorg	56 601	380	0,7
Overige dienstverlening	37 036	2 750	7,4
Overige producenten	313 386	150	0,0

¹⁾ Alle bedragen zijn basisprijzen en afgerond op 10 miljoen euro.

²⁾ De som van de driedeling in productie telt niet op tot de totale productie van Nederland omdat voor een klein deel van de productie deze informatie niet bekend is.

4.3 De productie van sport binnen de bedrijfstak 'overige dienstverlening', SBI 92 en 93, cultuur, sport en recreatie

De staat 4.1 geeft weer hoe zeer de sportgerelateerde productie verdeeld is over verschillende bedrijfstakken in de Nederlandse economie. Voor informatie over de SBI 92.6 en de Fitnesscentra¹¹⁾ is de bedrijfstak 'overige dienstverlening' (SBI 92 en 93, cultuur, sport en recreatie) de aangewezen bedrijfstak. In deze bedrijfstak worden namelijk de goederen en diensten geproduceerd door de bedrijven en instellingen die actief zijn in

¹⁰⁾ Deze indeling is niet helemaal zuiver. Tot de producenten van niet-commerciële diensten worden namelijk ook producenten gerekend die wel degelijk beogen winst te behalen, zoals fitnesscentra, sportcomplexen en maneges.

¹¹⁾ Binnen de Nationale Rekeningen (en dus ook binnen de satellietrekening sport) is het vanwege kwaliteitsredenen niet mogelijk een uitsplitsing te geven voor deze twee SBI's.

de sport, cultuur, recreatie en overige persoonlijke dienstverlening (zoals de kapper)¹²⁾. Dit betekent dat binnen deze bedrijfstak alle productie valt van sportclubs, sportinstructeurs, sportscholen, maneges, zwembaden en sportaccommodaties (voor zover niet geëxploiteerd door de gemeentelijke overheid), organisatoren van sportevenementen en overkoepelende en ondersteunende organisaties op het gebied van sport, maar ook de productie van alle fitnesscentra en alle sportgerelateerde productie binnen de cultuur en recreatie. De laatste categorie betreft bijvoorbeeld de sportuitzendingen van publieke omroepen en kansspelen m.b.t. sport, zoals de voetbaltoto en paardentoto. In de bedrijfstak 'overige dienstverlening' wordt in 2006 een sportgerelateerde productie van ruim 2,7 miljard euro gerealiseerd (zie voor nadere toelichting kader).

Reclamediensten en sponsorgelden, licenties en royalty's

De reclamediensten (en sponsorgelden, licenties en royalty's) vormen een uitzonderlijke groep binnen de satellietrekening. Immers deze producten worden *nooit* direct door een consument geconsumeerd. Maar pas wanneer de consument een product koopt waarvoor ergens in het productieproces reclamekosten zijn gemaakt. Bijvoorbeeld wanneer een consument een merk sportschoen koopt waarvoor in het productieproces reclame is gemaakt. De consument betaalt immers ook voor een deel de reclamekosten die gemaakt zijn, om de sportschoen aan de man/vrouw te brengen. De kosten voor dat reclamedeel is verdisconteerd in de prijs van de sportschoen.

De Vilnius definitie stelt ons, als het gaat om de productiewaarde gecreëerd door reclame in de SBI 92.6: reclame geleverd door sport, voor een probleem. Zij stelt immers dat de hele productiewaarde van bedrijfstak 92.6 volledig meegenomen zou moeten worden. Wordt hier gehoor aan gegeven dan wordt er productiewaarde, gecreëerd door sportreclame, dubbel geteld. We zouden dan immers zowel de productiewaarde van reclame meenemen bij bedrijfstak 92.6, als daar waar de productiewaarde van reclame in het productieproces leidt tot reclamekosten en neerslaat in finale bestedingen aan sportproducten. Om methodologisch consistent te blijven hebben we hier de keuze gemaakt om enigszins af te wijken van de Vilnius definitie. Dat betekent dat een deel van de productiewaarde van 92.6: de productiewaarde gecreëerd door sportreclame, niet volledig wordt meegenomen. De productiewaarde gecreëerd door sportreclame wordt echter wel *daar* meegenomen waar zij leidt tot finale bestedingen. Het gevolg is dat de productiewaarde, gecreëerd door sportreclame voor het productieproces van sportproducten (producten vallend onder de Vilnius definitie), meegenomen wordt. Maar de productiewaarde, gecreëerd door de sportreclame voor de productie van producten die *niet* onder de Vilnius definitie vallen, niet wordt meegenomen. We hebben de sportgerelateerde bestedingen (en dus ook productie) in deze (niet-Vilnius) productgroepen en producenten immers niet bepaald. Door deze aanpak wordt een stuk van de sportgerelateerde productie gecreëerd door de sportreclame (en sponsorgelden, licenties en royalty's) in de satellietrekening sport dus gemist. Dit probleem van de huidige Vilnius systematiek, zal na internationale raadpleging, in toekomstige versies van de satellietrekeningen sport worden opgelost. Voor de volledigheid geven we hier zodoende de totale productie van de reclamediensten (en sponsorgelden, licenties en royalty's). In 2006 is de totale sportgerelateerde productie door reclamediensten (sponsorgelden, licenties en royalty's) 0,6 miljard euro. Een deel van dit bedrag, namelijk dat deel aan finale bestedingen/productie dat buiten de Vilnius definitie neerslaat, is niet in de huidige satellietrekening meegenomen.

¹²⁾ Afdeling O uit Standaard Bedrijfsindeling (SBI) uit 1993 van het CBS.

4.4 De sportgerelateerde directe toegevoegde waarde per bedrijfstak

Sportgerelateerde BBP draagt 1,0 procent bij aan het nationale BBP

De sport genereert in 2006 een (directe) toegevoegde waarde van bijna 4,7 miljard euro, dat is 1 procent van de totale toegevoegde waarde. Dit geldt ook voor het sportgerelateerde BBP van Nederland dat slechts van de toegevoegde waarde verschilt door BTW en subsidies. Staat 4.2 geeft een overzicht van de sportgerelateerde toegevoegde waarde naar bedrijfstak en voor de drie onderscheiden typen producenten.

De producenten van goederen creëren gezamenlijk een toegevoegde waarde van 360 miljoen euro met de productie van sportgerelateerde goederen. Alle bedrijven binnen de commerciële dienstverlening creëren ruim 1,3 miljard euro aan sportgerelateerde toegevoegde waarde. De sportgerelateerde toegevoegde waarde van de bedrijfstak 'handel en reparatie', vooral detailhandel, is binnen de commerciële dienstverlening met 780 miljoen euro het meest omvangrijk.

Staat 4.2
Sportgerelateerde toegevoegde waarde per bedrijfstak

	Toegevoegde waarde		
	Totaal Nederland	Sportgerelateerde toegevoegde waarde ¹⁾	Aandeel sport
	<i>x mln euro</i>		%
<i>Totaal toegevoegde waarde</i>	479 012	4 690	1,0
<i>Totaal goederenproducenten</i>	128 334	360	0,3
Voedings- en genotmiddelenindustrie	12 145	30	0,2
Textiel- en lederindustrie	1 120	10	0,9
Papierindustrie, uitgeverijen en drukkerijen	7 417	80	1,1
Transportmiddelenindustrie	3 539	90	2,5
Overige industrie	42 492	50	0,1
Bouwnijverheid	26 214	80	0,3
<i>Totaal commerciële diensten</i>	237 583	1 330	0,6
Handel en reparatie	62 214	780	1,3
Horeca	8 753	340	3,9
Vervoer, opslag en communicatie	33 934	170	0,5
<i>Totaal niet-commerciële diensten</i>	113 095	3 010	2,7
Overheid	53 616	1 600	3,0
Gezondheids- en welzijnszorg	41 633	280	0,7
Overige dienstverlening	17 846	1 130	6,3
Overige producenten	168 089	60	0,0

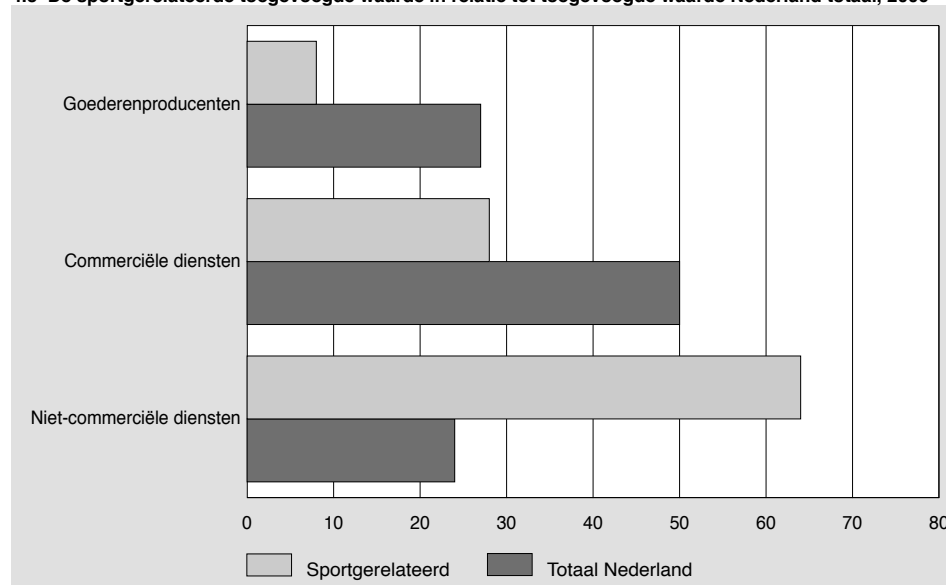
¹⁾ Alle bedragen zijn basisprijzen en afgerond op 10 miljoen euro.

Met een toegevoegde waarde van 3 miljard euro draagt de niet-commerciële dienstverlening het meeste bij aan het totaal van de sportgerelateerde toegevoegde waarde in Nederland. Meer dan de helft van de toegevoegde waarden binnen de niet-commerciële diensten wordt gegenereerd door de overheid. De lichamelijke opvoeding in het primaire en secundaire onderwijs en de uitgaven van gemeenten aan sport maken dat de overheid een belangrijke rol speelt.

4.5 De sportgerelateerde toegevoegde waarde in relatie tot de totale economie

In figuur 4.3 is een overzicht gegeven van de sportgerelateerde toegevoegde waarde en de totale toegevoegde waarde in de Nederlandse economie. Daarbij is de toegevoegde waarde verdeeld over de drie onderscheiden typen producenten.

4.3 De sportgerelateerde toegevoegde waarde in relatie tot toegevoegde waarde Nederland totaal, 2006

De sport is nog meer een diensteneconomie dan de nationale economie

Het valt op dat goederenproducenten in vergelijking tot de Nederlandse economie een kleine bijdrage leveren aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde. De goederenproducenten dragen nog geen 8 procent bij aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde, terwijl zij een bijdrage van 27 procent leveren aan de totale toegevoegde waarde van Nederland. Dat verschil wordt veroorzaakt doordat de Nederlandse economie een sterke chemische industrie en voedings- en genotsmiddelenindustrie heeft. Denk hierbij aan de ook in het buitenland bekende Hollandse kazen en bieren of de geneesmiddelen en andere chemische eindproducten die in Nederland worden geproduceerd. Onder deze producten vallen geen of nauwelijks sportproducten. De bedrijfstakken die dus bepalend zijn voor de Nederlandse goederenproductie spelen een minimale rol in de sport.

De bijdrage vanuit commerciële dienstverlening aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde is eveneens veel geringer dan hun bijdrage aan de totale toegevoegde waarde in de Nederlandse economie. Waar het aandeel van deze producenten ongeveer 50 procent is in de totale economie, is deze bijdrage nog geen 30 procent in de sport. De verklaring hiervoor is dat de financieel zakelijke dienstverlening een belangrijke rol speelt in de nationale economie en een (veel) beperktere in de sport.

In vergelijking met de nationale economie speelt de niet-commerciële dienstverlening juist een relatief grote rol in de sport. De bijdrage van de niet-commerciële dienstverlening is 24 procent aan de totale toegevoegde waarde in de economie, maar binnen de sport is deze bijdrage meer dan 60 procent aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde. Dit is vooral toe te wijzen aan de bedrijfsklasse sport (SBI 92.6) zelf, het sportonderwijs en de vele gemeentelijke zwembaden en sportaccommodaties.

5. De sportgerelateerde werkgelegenheid

5.1 Inleiding

Van de finale bestedingen in Nederland is 1,3 procent sportgerelateerd. De productie van en handel in sportgoederen en -diensten draagt voor 1,0 procent bij aan het BBP. Maar wat betekent dit voor de werkgelegenheid?

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoeveel personen, banen en arbeidsjaren zijn gemoeid met deze 1,0 procent van het BBP. Daarnaast komt aan de orde hoeveel procent van het totale arbeidsvolume in Nederland nodig is om deze bijdrage aan het BBP te genereren. Ook wordt de arbeidsproductiviteit van de sportgerelateerde werkgelegenheid vergeleken met de productiviteit in de totale economie.

5.2 De sportgerelateerde werkzame personen, banen en arbeidsvolume

Er zijn 130 duizend mensen werkzaam in de sport

In bijna iedere tak van de economie zijn werknemers en zelfstandigen actief in de productie van sportgerelateerde goederen of diensten. Hoewel er gedetailleerde werkgelegenheidsstatistieken beschikbaar zijn per bedrijfstak, ontbreekt het veelal aan de nodige gegevens om het specifieke sportgerelateerde deel van de werkgelegenheid in deze bedrijfstakken te bepalen. Veel bedrijven houden zich bezig met de productie van zowel sportgerelateerde als niet-sportgerelateerde producten. Denk bijvoorbeeld aan een verzekeringsbedrijf waar mensen verzekeringen ontwikkelen en verkopen. Het is moeilijk, zo niet onmogelijk, exact aan te geven hoeveel personen zich bezighouden met de ontwikkeling van sportverzekeringen. Om toch een beeld te geven van de werkgelegenheid binnen de sport is er voor elke bedrijfstak¹³⁾ een schatting gemaakt voor een aantal werkgelegenheidsindicatoren. Dit is gebeurd op basis van de productie en toegevoegde waarde¹⁴⁾ per bedrijfstak.

In 2006 werken er in Nederland 130 duizend personen in het sportgerelateerde deel van de economie. Van de in totaal 8,4 miljoen werkzame personen in Nederland is dus 1,5 procent actief in het sportgerelateerde deel van de economie. Zij zijn vooral werkzaam binnen de bedrijfstakken 'handel en reparatie', 'overheid' en de 'overige dienstverlening'.

Tot de werkzame personen behoren werknemers en zelfstandigen die betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week. Het overgrote deel van de werkzame personen binnen de sport (bijna 85 procent) is werknemer. Vijftien procent is werkgever of zelfstandige. Dit aandeel is ongeveer gelijk aan het aandeel van totaal Nederland. Dit kan opmerkelijk lijken, omdat in de sportwereld veel zelfstandigen actief zijn. De verklaring voor de geringe afwijking van het Nederlandse gemiddelde is dat twee tegengestelde effecten optreden. Enerzijds zijn er binnen de bedrijfstak 'overige dienstverlening', waartoe de sportinstructeurs behoren, relatief veel zelfstandigen. Anderzijds zijn er binnen de overheid – die een belangrijk deel van de sportgerelateerde toegevoegde waarde genereert – vrijwel geen zelfstandigen te vinden.

Werk je in de sport dan is de kans groter dat je meer dan 1 baan hebt dan wanneer je werkzaam bent in de rest van de Nederlandse economie

De sportgerelateerde toegevoegde waarde wordt vooral gegenereerd in bedrijfstakken waar personen vaker dan gemiddeld meer dan één baan gelijktijdig hebben. Dit kunnen dan

¹³⁾ Op het gedetailleerde niveau waarop de sportrekeningen zijn samengesteld zijn er 93 bedrijfsklassen waarbinnen sportgerelateerde productie voorkomt. Voor elk van deze bedrijfsklassen is geraamd hoeveel personen, banen en arbeidsjaren sportgerelateerd zijn.

¹⁴⁾ De toegevoegde waarde – vooral in de meer arbeidsintensieve bedrijfstakken – bestaat immers voor een groot deel uit lonen en sociale premies.

zowel banen zijn als werknemer of als zelfstandige. In Nederland voeren 100 werkzame personen 106 banen uit (inclusief zelfstandigen). In de sport zijn dit 112 banen. Ben je werkzaam in de sport, dan is de kans dus groter dat je meer dan 1 baan hebt, dan wanneer je werkt voor rest van de economie van Nederland. In het bijzonder geldt dit voor banen in de bedrijfstak 'overige dienstverlening'.

Het arbeidsvolume geeft aan hoeveel arbeid er is ingezet in het productieproces en wordt vaak uitgedrukt in het aantal arbeidsjaren (aantal banen, zowel voltijd als deeltijd, omgerekend naar voltijdbanen). Het arbeidsvolume per werkzame persoon blijkt relatief laag te zijn in het sportgerelateerde deel van de economie. Gemiddeld zijn 100 werkzame personen (werknemers en zelfstandigen) goed voor 75 arbeidsjaren tegenover 78 arbeidsjaren voor Nederland als geheel. Vooral in de bedrijfstak 'handel en reparatie' – die sterk bijdraagt aan de sportgerelateerde toegevoegde waarde – is het arbeidsvolume per werkzame persoon laag.

Staat 5.1
Indicatoren van sportgerelateerde werkgelegenheid en van totale werkgelegenheid in Nederland, 2006

	Totaal Nederland	Sportgerelateerde werkgelegenheid ¹⁾	Aandeel Sportgerelateerde werkgelegenheid
	x 1 000		%
Aantal werkzame personen	8 392	130	1,5
Aantal werknemers	7 227	110	1,5
Banen van werkzame personen	8 920	140	1,6
Banen van werknemers	7 626	120	1,6
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	6 583	100	1,4
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	5 773	80	1,4

¹⁾ De uitkomsten voor de sportgerelateerde werkgelegenheid zijn afgerond op een veelvoud van 10 duizend.

5.3 De sportgerelateerde arbeidsproductiviteit

Sport kent de laagste arbeidsproductiviteit

De toegevoegde waarde per arbeidsjaar is een maat voor de arbeidsproductiviteit¹⁵. De sportgerelateerde toegevoegde waarde is bijna 4,7 miljard euro, terwijl de sportgerelateerde werkgelegenheid bijna 100 duizend voltijdbanen bedraagt. Dit betekent dat de arbeidsproductiviteit ongeveer 49 duizend euro per arbeidsjaar is. Hiermee is de arbeidsproductiviteit relatief laag. Voor de totale Nederlandse economie is de toegevoegde waarde per arbeidsjaar in 2006 gemiddeld 73 duizend euro.

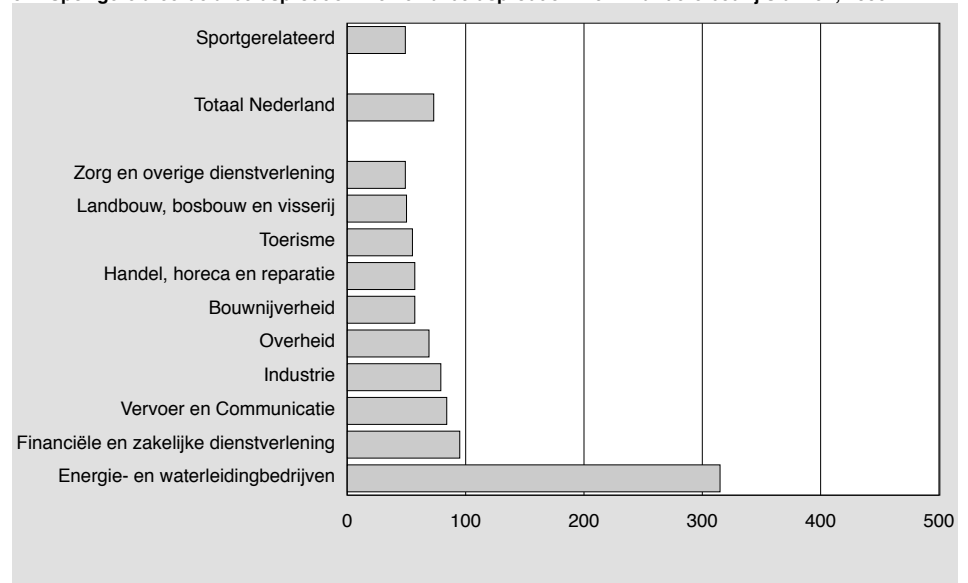
Figuur 5.1 toont dat er in Nederland grote verschillen zijn in de arbeidsproductiviteit. De arbeidsproductiviteit in het sportgerelateerde deel van de economie is lager dan in vrijwel alle overige onderscheiden bedrijfstakken.

De arbeidsproductiviteit in het sportgerelateerde deel van de economie is het beste te vergelijken met de arbeidsproductiviteit in de 'zorg en overige dienstverlening' (49 duizend euro) en in de 'landbouw, bosbouw en visserij' (50 duizend euro). De toeristische sector, die met 346 duizend werkzame personen weliswaar veel omvangrijker is dan het sportgerelateerde deel van de economie, kent een vergelijkbare toegevoegde waarde per arbeidsjaar van 55 duizend euro. De toerisme economie vertoont sterke overeenkomsten met het sportgerelateerde deel van de economie (Toerisme in macro-economisch perspectief, 2001–2006, CBS 2008). Dit is niet verrassend. Er is namelijk sprake van veel overlap tussen de afbakening van het toeristisch- en het sportgerelateerde deel van de economie. Veel vormen van recreatie behoren immers tot zowel toerisme als sport.

¹⁵⁾ Dit is een gemiddelde arbeidsproductiviteit voor alle sportbanen berekend op basis van de toegevoegde waarde en het aantal banen. Niet op basis van directe metingen. Er is zodoende geen rekening gehouden met factoren die de productiviteit beïnvloeden, zoals ziekteverzuim, en de inzet van kapitaal, materialen of energie binnen de afzonderlijke bedrijfstakken.

De lage arbeidsproductiviteit binnen de sport hangt samen met het relatief grote deel van deze personen die werkzaam zijn in bedrijfstakken als 'overige dienstverlening' en 'handel, horeca en reparatie'. Dit zijn bedrijfstakken die relatief weinig toegevoegde waarde per arbeidsjaar opleveren. Het sportgerelateerde deel van de economie profiteert niet of nauwelijks van de hoge arbeidsproductiviteit in bedrijfstakken als 'financiële en zakelijke dienstverlening', 'energie- en waterleidingsbedrijven' of 'delfstoffenwinning'.¹⁶⁾ Dit komt omdat er nauwelijks sportgerelateerde werkgelegenheid in deze bedrijfstakken aanwezig is.

5.1 Sportgerelateerde arbeidsproductiviteit en arbeidsproductiviteit in andere bedrijfstakken, 2006

¹⁶⁾ Vanwege de leesbaarheid is de delfstoffenwinning niet opgenomen in figuur 5.1. De delfstoffenwinning kent in 2006 een toegevoegde waarde van 2209 duizend euro per arbeidsjaar.

6. Nationaal macro-economisch sportonderzoek

6.1 Inleiding

De satellietrekening sport is niet het eerste onderzoek dat in Nederland is verricht naar de economische betekenis van sport. In 1988 verschijnt het rapport van het Sociaal Economisch onderzoeksinstituut (SEO) 'De macro-economische betekenis van sport'. Dit type onderzoek is in 1996 (een vervolg op het SEO rapport) en 2008 (een rapport van PRC) opnieuw gedaan. In dit hoofdstuk wordt de satellietrekening sport met deze onderzoeken vergeleken. Daarbij worden de resultaten en de verschillen in gebruikte methode besproken. Bij het beschrijven van de verschillen in methode wordt in sommige gevallen dieper ingaan op de verschillende bedrijfstakken en klassen dan in de voorgaande hoofdstukken is gedaan. Dit gebeurt om de onderliggende structuren van onderzoeken en daarmee de effecten op de cijfers goed voor het daglicht te brengen.

6.2 Vergelijking resultaten

SEO rapport en update

In 1988 verschijnt het SEO rapport 'De macro-economische betekenis van sport', van de auteurs Van Puffelen, Reijnen en Velthuisen. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het toenmalige ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en beschrijft de economische waarde van sport van 1985.

De macro-economische betekenis van sport wordt in dit rapport uitgesplitst naar vijf sectoren. De sectoren zijn 1) consumenten, 2) overheid, 3) bedrijfsleven 4) buitenland en 5) sport zelf, bestaande uit de georganiseerde sport en de sportindustrie (productie) van sportartikelen en dergelijke. Naast de bestedingen worden de totale werkgelegenheid in de sport berekend en de inkomsten voor de overheid bepaald¹⁷⁾.

In 1985 zijn de finale bestedingen aan sport volgens dit onderzoek 7,9 miljard gulden (3,6 miljard euro). Het aandeel in de nationale finale bestedingen bedraagt 1,9 procent. De totale werkgelegenheid in de sportindustrie wordt geschat op 17 700 arbeidsjaren. In de overige bedrijfstakken schat men dat nog eens 32 000 arbeidsjaren indirect per jaar gerealiseerd worden in relatie tot sport.

In 1996 wordt een gedeeltelijke update van dit onderzoek uitgevoerd door Oldenboom, Hopstaken en Van der Meer. Het onderzoek gaat vooral over de bestedingen door overheid en consumenten aan sportgoederen en -diensten in 1993. De totale uitgaven aan sport zijn volgens dit rapport gestegen van 3,6 miljard euro in 1985 naar 5,5 miljard euro. in 1993. Dit komt overeen met een gemiddelde nominale groei van 5,3 procent per jaar. Het aandeel van de bestedingen aan sportgoederen en diensten in de nationale bestedingen is in die periode gestegen van 1,7 procent naar 1,9 procent.

Uit beide onderzoeken, van Van Puffelen e.a. en Oldenboom e.a., komt duidelijk naar voren dat de overheidsuitgaven aan sport vooral door gemeenten worden gedaan. Gemeenten nemen ruim 91 procent van alle publieke bestedingen aan sport voor hun rekening.

¹⁷⁾ In de SEO onderzoeken zijn ook een aantal econometrische simulaties uitgevoerd om te bepalen wat de effecten zijn van volledige privatisering van de sport op participatie.

In 2008 publiceerde het ministerie van VWS een nieuw onderzoek naar de economische betekenis van sport in Nederland, uitgevoerd door Policy Research Corporation. Op basis van voornamelijk deskresearch construeert het onderzoeksbureau het volgende economische beeld van de sport in Nederland in het verslagjaar 2006:

- De productiewaarde van sport bedraagt 8,6 miljard euro
- De toegevoegde waarde van sport bedraagt 4,5 miljard euro, waarmee 82 duizend vte's zijn gemoeid. De sportgerelateerde bijdrage aan het BBP is daarmee ongeveer 0,85 procent.
- De overheid geeft 1,8 miljard euro uit aan sport. De overheid ontvangt 1,3 miljard euro terug via belastingen en overige inkomsten.
- De uitgaven aan sport van het Rijk bedragen 959 miljoen euro, die van gemeenten 820 miljoen euro.

De uitgaven van het Rijk hebben vooral betrekking op sportonderwijs, die van gemeenten op sportaccommodaties (uitgaven aan onderwijs waren in de SEO onderzoeken niet opgenomen).

In het PRC onderzoek worden geen verbanden gelegd met de eerder gedane onderzoeken van de SEO.

6.3 Vergelijking methode

De eerder beschreven onderzoeken naar de macro-economische betekenis van sport kennen ieder hun eigen methodiek. In deze paragraaf zullen we de verschillen in methode

Staat 6.1
Vergelijking macroeconomische kengetallen

	SEO'85	SEO'96	PRC	CBS/HAN
Finale bestedingen	√	√		√
Productie			√	√
Import				√
Export	√	√	(√) ¹⁾	√
Toegevoegde waarde	√	√	√	√
Werkgelegenheid	√	√	√	√

¹⁾ De variabele is slechts ten dele opgenomen.

Staat 6.2
Vergelijking SBI 92.6 + fitnesscentra

	PRC	CBS/HAN
<i>SBI'93</i>		
92.6 Sport		
Sportclubs (excl. bvo's en watersportclubs)	√	√
Betaald voetbal organisaties (bvo's)	√	√
Particuliere exploitatieoverige sportaccommodaties	√	√
Particuliere exploitatie jachthavens	√	√
Particuliere exploitatie zwembaden	√	√
Bonden en organisatoren evenementen	√	√
Watersportclubs		√
Maneges		√
portscholen en -instructeurs		√
Zeil- en surfscholen		√
93.0 Overige dienstverlening		
Fitnesscentra	√	√

op twee manieren benaderen. We beschrijven de verschillen in macro-economische kengetallen en afbakening van de bedrijfstakken, producten en diensten voor alle eerder genoemde onderzoeken.

Vergelijking macro-economische kengetallen

Om de belangrijkste verschillen in grote lijnen zichtbaar te maken tussen de verschillende onderzoeken volgt in staat 6.1 een beschrijving van de gegevens gepubliceerd in de door ons beschreven onderzoeken.

Vergelijking afbakening van de SBI 92.6 en de fitnesscentra

In staat 6.2 wordt een vergelijking gemaakt tussen het PRC en het huidige onderzoek ten aanzien van de SBI 92.6 en de fitnesscentra.

Vergelijking afbakening volgens de 'smalle definitie' van Vilnius

De smalle definitie, afgebakend binnen de definitie van Vilnius (zie Appendix 1), betreft SBI 92.6 en de fitnesscentra plus de bedrijfstakken die het sporten mogelijk maken. In onderstaande tabel zijn de bedrijfstakken opgenomen die toegevoegd worden aan de statistische definitie van sport om tot de brede definitie te komen. In de tabel zijn de bedrijfstakken geclusterd om de tabel overzichtelijk te houden. Tevens is te zien welke van deze categorieën ontbreken bij de berekeningen van de economische betekenis van sport door PRC. Zo zijn daar de hippische sport, horeca en dansscholen buiten beschouwing gelaten, terwijl van de duurzame sportartikelen alleen fietsen zijn meegenomen.

Staat 6.3 **Vergelijking bedrijfstakken smalle definitie Vilnius**

	PRC	CBS/ HAN
<i>SBI'93</i>		
01, 23, 36, 51, 85	Hippische sport	√
35, 51, 52	Duurzame sportartikelen (fietsen, motoren, vaartuigen, sportwagens, vliegtuigen) ¹⁾	√
36, 51, 52	Sportartikelen en sportkleding	√
50	Transport kosten (sportieve dagtochten, breedtesport) (excl. transportmiddel)	√
55, 60	Sporttoerisme (horeca)	√
92	Dansscholen (wedstrijddansen)	√
93	Fitness	√

¹⁾ Vaartuigen zijn in het PRC onderzoek niet meegenomen

Staat 6.4 **Vergelijking bedrijfstakken brede definitie Vilnius**

	PRC	CBS/ HAN
<i>SBI'93</i>		
22	Gedrukte media	√
80	Onderwijs	√
85, 24	Medische consumptie	√
92	TV- en radio-uitzendingen	√ ¹⁾
93	Kansspelen	√

¹⁾ TV apparatuur is wel in het onderzoek van PRC meegenomen, maar valt als multifunctioneel duurzaam buiten de Vilnius definitie.

Vergelijking afbakening volgens de 'brede definitie' van Vilnius

De brede definitie van sport zoals gedefinieerd door de Vilnius definitie (zie Appendix 1) bestaat uit de sportgerelateerde goederen en diensten geproduceerd door bedrijfstakken vallend onder de smalle definitie van Vilnius plus de bedrijfstakken die afhankelijk zijn van de sport. In staat 6.4 worden de verschillen in deze extra SBI-categorieën voor de onderzoeken toegelicht. Het voornaamste verschil bestaat uit de bedrijfstak Kansspelen. In tegenstelling tot het PRC-rapport neemt de satellietrekening sport kansspelen wel mee.

7. Internationaal macro-economisch sportonderzoek

7.1 Inleiding

Op het moment van schrijven hebben naast Nederland, de volgende EU lidstaten een Satellietrekening sport voltooid: Oostenrijk, Groot-Brittannië, Polen en Cyprus. Er kan zodoende een vergelijking van de sport tussen de diverse lidstaten gemaakt worden. We zullen dit echter niet doen voor Polen, omdat deze cijfers niet gedetailleerd genoeg zijn.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de sportsatellieten van de lidstaten naast elkaar gezet. De satellietrekeningen kennen onderlinge verschillen. Allereerst speelt de sportuniciteit van een lidstaat een rol. Een satellietrekening sport poogt specifieke sportkarakteristieken van een lidstaat tot uitdrukking te brengen. Zo kennen Oostenrijkers uitgebreide bedrijvigheid in de skisport, fietsen Nederlanders graag met niet alleen sport als motief en wagen Britten graag een gokje. Lidstaten hebben, passend binnen de Vilniusdefinitie, de vrijheid om keuzes te maken in de wijze waarop deze sportspecifieke kanten van hun land in de satellietrekening tot uitdrukking komen. Dat levert dus verschillen op. Een tweede verschil vormt de methode die gebruikt wordt bij de samenstelling van de rekening. Waar Nederland (het CBS/HAN) gebruik heeft kunnen maken van de Nationale Rekeningen en hierin kunnen teruggrijpen op het meest gedetailleerde beschikbare niveau van cijfers, geldt dit niet voor alle lidstaten. In bepaalde lidstaten zijn de rekeningen opgesteld door andere partijen dan statistische bureaus, en dat heeft als consequentie dat dan niet altijd gebruik gemaakt kon worden van het meer gedetailleerdere beschikbare materiaal in de Nationale Rekeningen van de lidstaat. Ook dat levert verschillen op. Het voert te ver om in deze publicatie op alle verschillen in te gaan. We beperken ons zodoende in dit hoofdstuk tot verschillen in eigenschappen van landen en wijden hier beperkt of niet uit over methodische verschillen.

7.2 Vergelijking uitkomsten

Net als in de Nederlandse satellietrekening sport, is ook in de satellietrekeningen van andere lidstaten gekeken naar macro-economische indicatoren zoals BBP, werkzame personen, etcetera. In onderstaande tabel worden de uitkomsten van de satellietrekeningen van de lidstaten met elkaar vergeleken.

Het blijkt uit de tabel dat het aandeel van de Nederlandse sport in de gehele economie, in termen van werkgelegenheid en bruto binnenlands product, lager dan die van getoonde andere landen is.

Staat 7.1
Vergelijking macro-economische indicatoren

	NL	CY	UK	AT
	%			
Consumptieve bestedingen door huishoudens	2,4	3,7	2,9	3,6
Binnenlands product (bruto, marktprijzen)	1,0	2,4	2,3	4,9
Aantal werkzame personen	1,5	2,2	2,5	6,4

De lage werkgelegenheid wordt mogelijk verklaard doordat de sport in Nederland, meer dan vrijwel alle andere Europese landen, wordt aangevuld door vrijwilligers¹⁸). Een deel van de sportgerelateerde werkzaamheden wordt zodoende gedaan door mensen die niet terug te vinden zijn in de werkgelegenheidscijfers. Dit is wellicht ook één van de redenen waarom de sportgerelateerde toegevoegde waarde en BBP in Nederland relatief laag zijn. Vrijwilligerswerk houdt de prijzen laag. Er wordt daardoor minder (toegevoegde) waarde gecreëerd. Deze veronderstelling is echter speculatief, nader onderzoek zou deze veronderstelling moeten bevestigen.

In staat 7.2 is voor Nederland, Oostenrijk, Cyprus en Groot-Brittannië een vergelijking van de sportgerelateerde consumptieve bestedingen van huishoudens gemaakt naar productgroep. Wat opvalt aan de Nederlandse verdeling van de consumptie ten opzichte van die van andere landen, is onder meer het hoge aandeel bestedingen aan transportmiddelen. Het gaat hier vooral om de aanschaf van boten, fietsen en motoren. Zowel boten als fietsen worden in Nederland relatief veel aangeschaft. We kennen veel waterrecreatie en we fietsen graag. Motorfietsen worden in Nederland relatief veel voor sportdoeleinden aangeschaft (hoog aandeel sportgerelateerde motoren).

De productgroep 'diensten niet eerder genoemd' bevat onder meer goederen en diensten die behoren tot het mogelijk maken van de sportbeoefening, waaronder lid zijn van een sportvereniging, bezoek aan (top)sportevenementen en het abonnement bij een fitnesscentrum. In alle landen, met uitzondering van Oostenrijk, consumeren huishoudens vooral goederen en diensten uit deze productgroep. Waar Britten bijna vijftig procent of meer van hun bestedingen aan sportdiensten en -goederen aan deze productgroep besteden, geven Nederlanders relatief weinig aan deze goederen en diensten uit. Dit verschil is te verklaren doordat in Groot-Brittannië passieve sportbeoefening (het bezoeken van sportwedstrijden) erg populair en vooral duur is en doordat Britten ook veel uitgeven aan het bekijken van sport op de televisie en het gokken op sportwedstrijden. Opvallend is verder dat in Oostenrijk ruim een derde van de sportgerelateerde consumptie wordt gedaan in de horeca. Het betreft hier vooral uitgaven die gerelateerd zijn aan de (binnenlandse) wintersportvakanties. Ook in Nederland maken de horeca-uitgaven een relatief groot deel van de sportgerelateerde consumptie uit (naast vervoer en kleding, textiel).

Staat 7.2
Vergelijking consumptie van huishoudens naar productgroepen

	NL (2006)	AT (2004)	CY (2004)	UK (2006)
	%			
<i>Productgroep</i>				
Voedingsmiddelen en dranken	2,0	1,0	1,0	1,2
Kleding, textiel en lederwaren	14,6	9,9	19,0	19,3
Drukwerk en opgenomen media	3,3	0,8	1,1	3,4
Chemische producten	0,7	2,6	2,2	1,7
Overige transportmiddelen	11,8	1,6	2,6	8,0
Meubelen en overige industriële producten	7,6	14,8	2,9	7,4
Reparatie van gebruiksgoederen (incl. auto's)	0,7	1,0	0,0	0,0
Horeca	20,1	37,6	0,5	8,5
Vervoer	8,3	0,6	0,2	0,8
Onderwijs	0,4	2,3	5,7	1,0
Medische en maatschappelijke diensten	1,8	4,3	2,1	0,9
Overige diensten	26,6	22,6	62,7	47,7
Overige producten	2,0	1,0	0,0	0,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁸⁾ Zie bijvoorbeeld: Van Houwelingen, P., De Hart, J. en Dekker, P. (2011) 'Maatschappelijke en politieke participatie en betrokkenheid' in *De Sociale Staat van Nederland*, SCP, Den Haag, p. 185-207; of: Dekker, P. en J. de Hart (2010). Vrije figuren: kleine statistiek van het vrijwilligerswerk. In: *Vrijtijdsstudies*, jg. 28, nr. 3, p. 923.

Staat 7.3 laat de verdeling van de toegevoegde waarde naar bedrijfstak zien. Wat hier opvalt, is dat in Nederland meer dan in de andere landen de overheid zorgt voor de sportgerelateerde toegevoegde waarde. Dit komt mogelijk doordat veel sportaccommodaties in handen van gemeenten zijn of worden onderhouden door gemeenten. De toegevoegde waarde die normaal gesproken via de exploitatie van deze sportaccommodaties gerealiseerd zou worden, is niet zichtbaar in de SBI 92.6 (samen met de fitnesscentra), maar bij de overheid. In andere landen wordt de sport mogelijk meer privaat gefinancierd. Het gevolg is dat in deze landen er meer geproduceerd wordt in de deze SBI's (die hier onder de bedrijfstak 'Dienstverlening n.e.g.' valt). De bedrijfstak 'Dienstverlening niet eerder genoemd' met daarin de SBI 92.6 en fitnesscentra is in alle andere landen, met uitzondering van Oostenrijk (wintersport), verreweg de belangrijkste bedrijfstak waar sportgerelateerde productie plaatsvindt. In Groot-Brittannië wordt in deze sector zelfs meer dan driekwart van de nationale sportgerelateerde toegevoegde waarde gecreëerd. In Groot-Brittannië wordt deze productie niet zozeer door de amateursport gerealiseerd, maar door de topsport en de met de topsport samenhangende productie, zoals de (commerciële) televisie-uitzendingen en kaartverkoop.

Staat 7.3
Vergelijking van toegevoegde waarde per bedrijfstak

	NL (2006)	AT (2004)	CY (2004)	UK (2006)
	%			
<i>Bedrijfstak</i>				
Industrie totaal	5,5	5,4	10,2	7,1
w.v.				
Voedings- en genotmiddelenindustrie	0,6	0,2	1,0	0,4
Textiel- en lederindustrie	0,2	0,5	2,7	0,9
Papierindustrie, uitgeverijen en drukkerijen	1,7	0,4	1,5	1,3
Transportmiddelenindustrie	1,9	0,9	1,2	3,0
Overige industrie (inclusief Chemische industrie, Rubber- en kunststoffenindustrie, Metaalindustrie)	1,1	3,4	3,9	1,4
Bouwnijverheid	1,7	1,6	4,4	0,6
Handel en reparatie	16,6	10,7	6,0	4,5
Horeca	7,2	50,2	1,7	2,0
Vervoer, opslag en communicatie	3,6	0,4	0,9	0,5
Overheid	34,0	11,6	12,3	5,5
Gezondheids- en welzijnszorg	6,0	6,9	2,4	0,3
Overige dienstverlening	24,0	13,3	55,2	78,1
Goederen en diensten n.e.g.	1,3	0,0	6,6	0,3
Landbouw en visserij		0,0	0,3	1,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Concluderend

In vergelijking met andere Europese landen waarvoor ook een SRS beschikbaar is, is de relatieve omvang van de sporteconomie in Nederland klein. Met name voor wat betreft de sportgerelateerde toegevoegde waarde steekt Nederland af ten opzichte van het buitenland. In Nederland is sport goed voor 1,0 procent van het BBP, daar waar dit aandeel in andere landen soms twee tot drie keer zo groot is. Voor wintersportland Oostenrijk is dit maar liefst bijna een factor vijf. Het aandeel van sport in termen van werkgelegenheid (1,5 procent in Nederland) laat een vergelijkbaar beeld zien, al is het verschil met Cyprus en Groot-Brittannië hier kleiner. Ook de sportgerelateerde arbeidsproductiviteit en consumptie liggen in Nederland lager dan in deze landen.

Een verklaring voor deze verschillen vereist nader onderzoek. Een relatief grotere inzet van vrijwilligers in de sport zelf, waardoor de (betaalde) werkgelegenheid, maar mogelijk ook prijzen, lonen en (winst)marges in Nederland lager liggen dan in het buitenland, zouden een verklaring kunnen zijn. Daarnaast speelt het sportgerelateerde gokken een beperkte rol in Nederland en is de professionele sport relatief klein qua omvang. De overheid in Nederland draagt meer dan in andere landen bij aan de toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door sport. Tot slot zijn er zoals eerder aangegeven methodologische

verschillen, die we hier niet hebben besproken en die eveneens bijdragen aan verschillen. Al deze factoren zouden een verklaring kunnen bieden, nader onderzoek zal dit echter moeten bevestigen.

8. Conclusies en aanbevelingen

8.1 Inleiding

Dit is de eerste keer dat er een satellietrekening sport voor Nederland passend binnen de kaders van de Nationale Rekeningen is opgesteld. De uitkomsten van deze satelliet geven voor het eerst een statistisch en economisch consistent antwoord op de vraag die in de inleiding is gesteld: wat is het gewicht van sport in de Nederlandse economie? In de vorige hoofdstukken is uitgebreid antwoord gegeven op deze vraag door te bespreken wat het aandeel is van sport in de finale bestedingen, productie, toegevoegde waarde en werkgelegenheid. Daarnaast is uitgelegd wat de betekenis is van deze cijfers in relatie tot eerder onderzoek naar de Nederlandse sport en de satellietrekeningen sport die door andere Europese landen zijn opgesteld. In het eerste deel van dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies met betrekking tot de uitkomsten van de satellietrekening sport nog een keer op een rij gezet.

Deze uitkomsten beantwoorden veel vragen, maar roepen tegelijkertijd samen met enkele methodologische aandachtspunten van de satellietrekening sport ook weer aanvullende vragen op. Een eerste opzet van een satellietrekening sport is een goed beginpunt, maar is daarnaast ook aanleiding tot het doen van aanbevelingen voor toekomstig onderzoek. In het tweede deel van dit hoofdstuk worden deze aanbevelingen besproken.

8.2 Conclusies

Productie en toegevoegde waarde

Het gewicht van de sport voor de Nederlandse economie is ongeveer 1 procent. De sportgerelateerde productie is in 2006 ruim 9 miljard, dat is 1,0 procent van het BBP. Ook de sportgerelateerde toegevoegde waarde is 1,0 procent van de totale toegevoegde waarde in Nederland. Het gaat dan om een toegevoegde waarde van bijna 4,7 miljard euro die kan worden toegeschreven aan de sport. Het is belangrijk om te beseffen dat de sportgerelateerde productie meer omvat dan alleen de productie van goederen en diensten die worden gebruikt tijdens het beoefenen van een sport. Alle producten die verbonden zijn met de sport worden meegerekend dus bijvoorbeeld ook de kantineverkoop van sportclubs. De sportgerelateerde productie is daarom ook verspreid over verschillende bedrijfstakken. Verreweg de grootste bijdrage aan de sportgerelateerde productie (60 procent) wordt geleverd door de producenten van niet-commerciële diensten waaronder de bedrijfsklasse sport (o.a. georganiseerde sport, sportaccommodaties). Daarna volgen de commerciële diensten (28 procent), dit zijn onder meer de marges die in de detailhandel op sportschoenen worden verdiend of hotelovernachtingen bij sportevenementen in de horeca. De producenten van sportgerelateerde goederen dragen voor 12 procent bij aan de sport, dit zijn voor een aanzienlijk deel vaartuigen, fietsen en motoren.

Finale bestedingen

Het sportgerelateerde deel van de finale bestedingen is met 1,3 procent van het totaal iets hoger dan het sportgerelateerde deel van de productie en toegevoegde waarde. Van de bijna 11,4 miljard sportgerelateerde bestedingen kan het grootste deel (60 procent) worden toegeschreven aan bestedingen gedaan door de Nederlandse huishoudens. Dat zijn bestedingen aan bijvoorbeeld sportkleding, een entreekaartje voor het zwembad of het abonnement voor een fitnesscentrum. Bestedingen aan sport van de overheid (23 procent) zijn bijvoorbeeld de kosten die gemeenten maken voor hun eigen zwembaden, gymzalen en sporthallen. De uitvoer van sportgerelateerde producten

bedraagt ruim 1,6 miljard euro, dat is 14 procent van de sportgerelateerde bestedingen in Nederland. De bestedingen aan sport zijn zeer divers. De bestedingen aan goederen en diensten die behoren tot de productgroep 'overige diensten' zijn het grootst (21 procent van de totale finale bestedingen). Dit gaat dan om goederen en diensten van onder andere sportclubs, sportaccommodaties, zwembaden, sportevenementen en sportbonden. Naast deze productgroep bestaan de bestedingen aan sportgerelateerde producten vooral uit bestedingen aan diensten van het onderwijs (11 procent) en de overheid (9 procent) en uit bestedingen binnen de productgroepen 'textiel, kleding en lederwaren' (10 procent) en 'horeca' (10 procent).

Werkgelegenheid

In bijna iedere tak van de economie worden sportgerelateerde goederen of diensten geproduceerd. In 2006 werken er in Nederland 130 duizend personen in het sportgerelateerde deel van de economie. Van de in totaal 8,4 miljoen werkzame personen in Nederland is dus 1,5 procent actief in de sport. Zij zijn vooral werkzaam binnen de bedrijfstakken 'handel en reparatie', 'overheid' en de 'overige dienstverlening'. In het sportgerelateerde deel van de economie zijn er verder meer deeltijdbanen te vinden dan gemiddeld in Nederland. De sportgerelateerde arbeidsproductiviteit is lager dan gemiddeld (49 duizend per arbeidsjaar ten opzichte van 73 duizend voor totaal Nederland). De lage arbeidsproductiviteit binnen de sport hangt ermee samen dat relatief veel personen in bedrijfstakken als 'overige dienstverlening' en 'handel, horeca en reparatie' werkzaam zijn. Dit zijn bedrijfstakken die relatief weinig toegevoegde waarde per arbeidsjaar opleveren.

Vergelijking met andere onderzoeken

De satellietrekening sport is niet het eerste onderzoek dat in Nederland is verricht naar de economische betekenis van sport. Zo heeft SEO in 1988 in onderzoek gepubliceerd naar de macro-economische betekenis van sport in 1985 (Puffelen e.a., 1988). In 1996 is een update verschenen van dit onderzoek voor de bestedingen aan sport in 1993 (Oldenboom e.a., 1996). In deze twee onderzoeken is het aandeel finale bestedingen aan sport hoger dan uit de satellietrekening sport blijkt (1,8 procent in 1985 en 2,0 procent in 1993).

Een meer recent uitgebreid onderzoek naar de economische betekenis van sport in Nederland in 2006 is het PRC rapport uit 2008 (PRC, 2008). De cijfers van dit onderzoek liggen iets lager dan in de satellietrekening sport. De productiewaarde van sport bedraagt 8,6 miljard euro, met een toegevoegde waarde van 4,5 miljard euro. De bijdrage van sport aan het BBP is daarmee ongeveer 0,85 procent. Het aantal arbeidsjaren dat hiermee gemoeid is, komt volgens PRC uit op 82 duizend vte's.

De verschillen in uitkomsten van eerder gedane onderzoeken met de uitkomsten van de huidige satellietrekening sport, zijn een optelsom van meerdere effecten. Zo wordt er een andere afbakening van de sport (welke sectoren en bedrijfstakken zijn opgenomen) gehanteerd, en ook een andere methodiek van onderzoek gehanteerd. Zowel de afbakening als de methodiek van de onderzoeken, zo is eerder uiteen gezet, lopen erg uiteen.

Op het moment van schrijven hebben naast Nederland, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk (VK) en Cyprus een satellietrekening sport voltooid. Uit een vergelijking blijkt dat het aandeel van de Nederlandse sport in termen van BBP en werkgelegenheid lager is dan die van andere landen. De verschillen in uitkomsten tussen de satellietrekeningen sport van de verschillende landen zijn een optelsom van meerdere effecten. Deels is er sprake van werkelijk bestaande verschillen. Zo zijn in Nederland bijvoorbeeld relatief veel vrijwilligers actief waardoor de sportgerelateerde werkgelegenheid lager is dan in andere landen. Maar de verschillen worden ook veroorzaakt door net iets afwijkende methodieken die in deze landen gebruikt zijn voor het samenstellen van de satelliet. Zo heeft Nederland gebruik kunnen maken van de meest gedetailleerde cijfers beschikbaar in de Nationale Rekeningen, terwijl andere landen 'slechts' gebruik konden maken van de door hun statistisch bureau gepubliceerde (veel) minder gedetailleerde cijfers.

8.3 Suggesties en aanbevelingen

De belangstelling voor de economische kant van sport groeit nog steeds. Dat interesse wordt onder andere ingegeven door economische vragen rondom de organisatie van grote sportevenementen, zoals de Olympische Spelen. De meeste suggesties zijn dan ook gericht op het doen van meer onderzoek om vragen die zijn opgeroepen naar aanleiding van dit onderzoek te kunnen beantwoorden. Daarnaast zijn er enkele aanbevelingen gedaan met als doel het verbeteren van de methodologie van de satellietrekening sport.

Suggesties ten aanzien van toekomstig onderzoek:

1. Er is behoefte aan onderzoek naar andere, meer recente jaren, en tijdreeksen. Het volgen van de economische bijdrage door sport door de jaren heen, geeft de mogelijkheid tot het volgen van trends en ontwikkelingen. *Jaarlijkse* updates maken het mogelijk zicht te krijgen op de invloed van bijvoorbeeld grote sportevenementen, zoals de Olympische Spelen en het WK voetbal en effecten van beleid.
2. Er is behoefte aan inzicht in de geldstromen in de Nederlandse sport tussen sectoren en belangrijke instanties actief in de sport. Dergelijke cijfers volgen niet uit de satellietrekening sport.
De meest geschikte methode om geldstromen tussen sectoren in beeld te brengen is het samenstellen van een sectorrekening sport. Bij een sectorrekening wordt een beschrijving gegeven van een reeks samenhangende economische processen (productie, inkomensvorming, inkomensverdeling, inkomensherverdeling, inkomensbesteding, kapitaalvorming en financiering) binnen een deel van de economie, 'de sector' zoals de overheid of de financiële instellingen. Een ander voordeel van een sectorrekening sport is dat in een dergelijke rekening ook *regionale* cijfers bepaald kunnen worden. Aangezien de sport veelal regionaal is georganiseerd en gemeenten een grote rol spelen bij de financiering, zou een regionale verdieping van grote betekenis kunnen zijn voor het sportbeleid. Dergelijke cijfers acht het CBS echter niet haalbaar volgens de haar gewenste kwaliteitsnormen.
3. Een satellietrekening sport geeft een *nationaal* macro-economisch beeld van de sport. Er is behoefte aan verdiepend onderzoek dat inzicht geeft in de economische betekenis van onderdelen van de sport. Cijfers zouden kunnen worden opgesteld naar onderdelen *binnen* de sport, zoals type sport (bijvoorbeeld voetbal), bedrijfstak (bijvoorbeeld horeca) of thema (bijvoorbeeld innovatie). Dergelijke cijfers acht het CBS echter niet haalbaar binnen de huidige systematiek. Wellicht dat met nieuwe meer gedetailleerde bronnen deze wens gerealiseerd kan worden.
4. Verdiepend onderzoek naar exportproducten en -markten kan bijdragen aan meer inzicht in beide. Het inzicht in hoe marktpartijen werken kan leiden tot betere uitgangspunten voor beleid dat gericht is op het versterken van de export van sportgoederen en -diensten.
5. De uitkomsten van de satellietrekening sport kunnen extra informatiewaarde opleveren door de uitkomsten van de rekening te relateren aan de uitkomsten van ander sociaal of economisch onderzoek. Resultaten uit dergelijk onderzoek kunnen leiden tot nieuwe inzichten over de waarde van sport voor de Nederlandse economie en de Nederlandse samenleving. Een voorbeeld van mogelijk te onderzoeken relaties is de relatie tussen sportparticipatie en de omvang van de Nederlandse sport.
6. Er is behoefte aan onderzoek naar de uitgaven van de overheid aan de sport naar verschillende groepen inwoners van Nederland. Op deze wijze kan de effectiviteit van sportgerelateerde bestedingen van de overheid, ten behoeve van bijvoorbeeld sportparticipatie voor specifieke doelgroepen onderzocht worden. Maar wellicht kan ook een stap verder gegaan worden: namelijk de relatie bepaald worden tussen voorgaande en de kosten gemaakt in de gezondheid(szorg).
7. Er is behoefte aan cijfers over thema's die op het grensvlak van sport liggen: sport/recreatie, sport/gezondheid, sport/maatschappelijke kosten.

Het CBS kent reeds een satellietrekening toerisme, zorgrekeningen en milieurekeningen. Koppeling tussen de sport rekening en een van de andere rekeningen¹⁹⁾ kan nieuwe relevante informatie opleveren.

Aanbevelingen ten aanzien van de methode:

1. Het consistent volgen van de Vilnius definitie bleek bij het samenstellen van de satellietrekening sport in een enkele situatie niet mogelijk. Tijdens de samenstelling van de rekening zijn in bepaalde situaties oplossingen gekozen die in toekomstige satellietrekeningen na nader onderzoek, en internationale raadpleging wellicht anders zouden kunnen worden aangepakt. Zo wordt in de huidige satellietrekening sport de productie van de reclame en sponsorgelden niet (helemaal) meegenomen. *Aanbeveling:* In toekomstig onderzoek nader onderzoeken in hoeverre reclame en sponsorgelden nog dienen te worden meegenomen in de satellietrekening sport en deze aantallen meenemen. Deze aanpak dient ook internationaal in de *EU Expert Group on Sport Statistics* te worden afgestemd.
2. De richtlijnen van de Vilnius definitie laten ruimte over voor meerdere interpretaties. *En*, niet elk land heeft een methodologisch handboek dat even toegankelijk is (taal, beschreven of wel/niet zaken zijn meegenomen in de afbakening van sport). Cijfers van lidstaten zijn zodoende nog onvoldoende vergelijkbaar. *Aanbeveling:* In internationaal verband (blijven) streven naar harmonisatie van de methodiek.
3. In de huidige satellietrekening sport is een schatting gemaakt voor de economische bijdrage van sportevenementen. Er bestaat geen regulier jaarlijks economisch onderzoek naar deze groep bedrijven, economische sportactiviteiten, terwijl deze groep in omvang vermoedelijk groeit.²⁰⁾ *Aanbeveling:* Jaarlijks onderzoek naar economische variabelen over deze economische sportactiviteiten en deze uitkomsten meenemen in de satellietrekening sport.
4. Bepaalde onderzoeken, die zijn gebruikt als bron voor de satellietrekening sport, worden mogelijk stopgezet. Op dit moment staat niet vast of er onderzoeken worden stopgezet en om welke onderzoeken het in dat geval gaat. Mogelijk worden de onderzoeken naar sportkleding en sportschoenen en het tijdsbestedingonderzoek niet herhaald. Voor onderdelen van de satellietrekening sport is informatie uit deze of vergelijkbare onderzoeken van belang. *Aanbeveling:* Handhaving van deze onderzoeken, of vergelijkbaar onderzoek.
5. In de huidig samengestelde satellietrekening sport zijn bestedingen aan hotels wel meegenomen voor gasten die logeren met als motief sport. Echter, sportfaciliteiten in hotels, waar *iedere* gast deels voor betaalt, zijn niet meegenomen. *Aanbeveling:* Verdiepend onderzoek naar deze rafels uitvoeren en de resultaten meenemen in vervolgen van de satellietrekening sport.

¹⁹⁾ Een mogelijke koppeling met de zorgrekening is in het (voor) onderzoek reeds onderzocht. De zorgrekening is in tegenstelling tot de satellietrekening sport niet volledig ingebed in de kaders van de Nationale Rekeningen. Koppeling tussen de zorgrekening en de satellietrekening sport is zodoende een opgave die allereerst nader onderzocht zal moeten worden en vermoedelijk de nodige tijd zal kosten.

²⁰⁾ Het CBS zal, in verband met de administratieve lastendruk die zij door extra nieuw onderzoek veroorzaakt, dergelijk regulier onderzoek niet op eigen initiatief opzetten, *tenzij* de maatschappij haar uitdrukkelijk vraagt. Wellicht dat regulier verzamelde informatie over sportevenementen via de Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP) of NOC*NSF gebruikt kan worden in toekomstige satellietrekeningen sport.

Appendix I: De Nederlandse SRS: Theorie en methodebeschrijving

AI.1 Theorie en methodebeschrijving

Het systeem van Nationale Rekeningen geeft een cijfermatige beschrijving van het economische proces binnen een land en de economische relaties met het buitenland. De classificaties en definities die gebruikt worden in de Nationale Rekeningen zijn vastgelegd in internationale handboeken waardoor de cijfers vergelijkbaar zijn tussen landen (SNA 2008, UN et al., 1993; ESR 1995). Bekende macro-economische kengetallen uit de Nationale Rekeningen zijn het bruto binnenlands product (bbp), de consumptieve bestedingen, het aantal banen en gewerkte arbeidsjaren.

Aan het systeem van Nationale Rekeningen kunnen satellietrekeningen toegevoegd worden. Deze bieden de mogelijkheid het systeem van Nationale Rekeningen uit te breiden vanuit een specifieke (sociaal-) economische invalshoek. In de satellietrekeningen kunnen daartoe alternatieve of complementaire concepten en classificaties gebruikt worden. Op dit moment publiceert het CBS op reguliere basis drie satellietrekeningen: de *National Accounting Matrix including Environmental Accounts* (NAMEA), de *Social Accounting Matrix* (SAM) en de *Satellietrekening toerisme* (SRT).

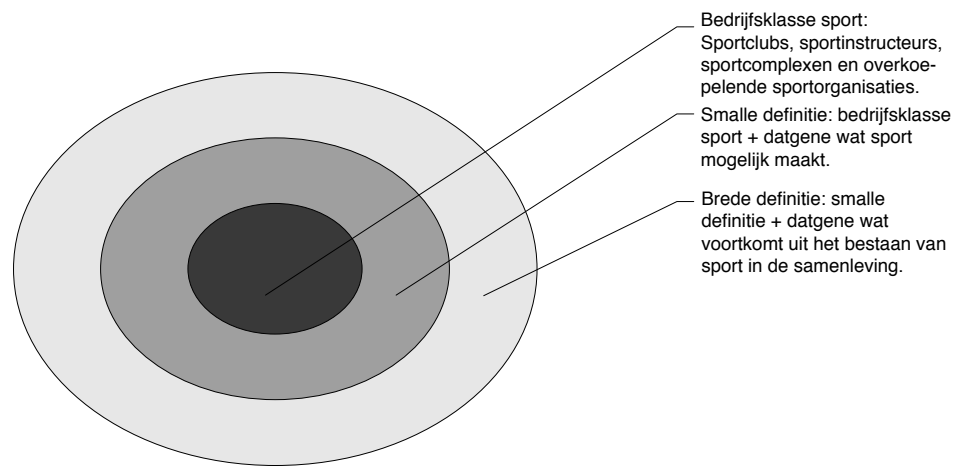
Voor het samenstellen van de satellietrekening sport (SRS) zijn nog geen internationale handboeken voorhanden. In het kader van de eerste oplevering van de SRS over verslagjaar 2006 hebben het CBS en de HAN een methodologisch handboek opgesteld (CBS/HAN 2012). Dit methodologisch handboek volgt zoveel mogelijk de richtlijnen die de Europese werkgroep voor sport en economie (*EU working group on sport and economics*) heeft opgesteld. Een tweede leidraad voor de SRS is het internationale handboek voor de SRT: *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework* (TSA:RMF).

Een belangrijk doel van de richtlijnen van de Europese werkgroep voor sport en economie is het waarborgen van de internationale vergelijkbaarheid van SRS-uitkomsten. Een aantal landen heeft echter pas zeer recentelijk of in het geheel nog geen SRS opgesteld. Bovendien zijn de richtlijnen van de werkgroep, die tamelijk algemeen van karakter zijn, nog niet in internationale handboeken uitgewerkt in een praktisch hanteerbare vorm. Op dit moment kunnen daardoor de verschillen in de gebruikte methode en definities tussen de landen nog behoorlijk groot zijn. Waarschijnlijk zal de internationale vergelijkbaarheid van SRS-uitkomsten in de toekomst verbeteren door de coördinerende rol van de Europese werkgroep voor sport en economie.

AI.2 De Vilnius definitie van sport

De Europese werkgroep voor sport en economie heeft een definitie opgesteld die beter bekend staat als de 'Vilnius definitie van sport'. Binnen deze definitie wordt een drietal afbakeningen gegeven van de sportgerelateerde economie. De zogeheten *statistische definitie* van de sport is beperkt tot datgene wat in de internationale NACE-classificatie²¹ valt binnen de (bedrijfs-)klasse 92.6 'sport'. Deze klasse bevat voornamelijk de bedrijfsactiviteiten van sportclubs, sportinstructeurs, sportcomplexen en overkoepelende sportorganisaties. De meer omvangrijke *smalle definitie* van de sport wordt ingegeven door het idee dat de sport niet alleen de bedrijfstak van de sport omvat, maar daarnaast nog al datgene wat sport mogelijk maakt. De sport bevat volgens deze afbakening bijvoorbeeld ook sportkleding en sportartikelen. In de meest brede afbakening van de Vilniusdefinitie bevat de sport bovendien datgene wat voortvloeit uit het bestaan van sport in de samenleving. Denk hierbij aan sportbijlagen in kranten, sportuitzendingen op televisie, zorg gerelateerd aan sportblessures, of uitgaven van bezoekers tijdens sportevenementen. Deze *brede definitie* van de sport vormt het uitgangspunt voor de SRS.

²¹ De NACE (Nomenclature générale des Activités économiques dans la Communauté Européenne)-classificatie is een Europees geharmoniseerde classificatie van economische activiteiten.

In de Vilnius definitie is vastgelegd welke producten en diensten behoren tot de sport. Dit bevordert de vergelijkbaarheid van de SRS's die de verschillende Europese deelnemers opstellen. In totaal worden er in de brede Vilnius definitie een kleine 400 sportgerelateerde economische activiteiten, of zogeheten 'CPA's'²²⁾ geïdentificeerd. Wanneer deze CPA's worden vertaald naar de Nederlandse classificatie van productgroepen die in de Nationale Rekeningen gebruikt wordt, komt dit neer op 125 verschillende productgroepen. Omdat de sport niet in alle landen op dezelfde manier georganiseerd is, of omdat culturele verschillen leiden tot uiteenlopende opvattingen over sport, bestaat de mogelijkheid om bij wijze van uitzondering af te wijken van de Vilnius definitie. Wanneer hier sprake van is, zal dit expliciet worden aangegeven.

De sportgerelateerde finale bestedingen en investeringen staan centraal in de SRS. Sportgerelateerde finale bestedingen zijn uitgaven van huishoudens, instellingen zonder winstoogmerk en overheden aan sportgoederen en -diensten, voor zover opgenomen in de Vilnius definitie van sport. Duurzame goederen die voor meer zaken dan sport alleen gebruikt kunnen worden, worden niet meegenomen in de SRS. Zo worden het tv-toestel waarop naar de sportuitzending gekeken wordt, of de auto waarin men naar het sportveld gaat, niet gerekend tot de sportgerelateerde economie. Duurzame sportinfrastructuur speciaal aangelegd voor sportdoeleinden wordt daarentegen wel meegenomen. Sportproducten kunnen ook geëxporteerd worden om vervolgens in het buitenland geconsumeerd te worden. Om de sportgerelateerde finale bestedingen alsook het totale aanbod van sportgoederen en -diensten correct te kunnen bepalen wordt de sportgerelateerde export in kaart gebracht in de SRS. 99 van de 125 productgroepen bevatten sportgerelateerde finale bestedingen. De overige 26 bevatten alleen intermediair verbruik en worden daarom buiten beschouwing gelaten.

Sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke goederen- en diensten

De meeste productgroepen die vallen onder de Vilnius definitie bevatten slechts ten dele sportgoederen. Zo bevat de productgroep 'schoenen' niet exclusief sportschoenen. Daarom moet voor deze productgroep – en zo ook voor de meeste andere productgroepen – bepaald worden wat het sportgerelateerde deel is. Het kan in dit verband handig zijn een onderscheid te maken tussen sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke producten.

Sportkarakteristieke producten zijn die producten waarvan aangenomen mag worden, dat, als sport zou ophouden te bestaan in de samenleving, ze op zouden houden te bestaan in een redelijke hoeveelheid. Denk bijvoorbeeld aan voetbalschoenen of de voetbaltoto. Voor sportkarakteristieke producten zoals voetbalschoenen doet het er niet toe of ze ook gebruikt worden of niet. Alle sportkarakteristieke producten moeten gerekend worden tot de sportgerelateerde economie.

²²⁾ CPA staat voor 'Classification of Products by Activity'. De CPA is net als de NACE een Europees geharmoniseerde classificatie.

Niet-sportkarakteristieke producten zijn producten die soms in een sportrelevante context gebruikt worden, maar soms ook niet. Voorbeelden zijn T-shirts die gebruikt worden om in te sporten (ook al zijn ze niet specifiek voor dit doel gemaakt) of het treinvervoer dat gebruikt wordt om naar een sportevenement te gaan, maar meestal voor niet-sportrelevante doeleinden gebruikt wordt. Niet-sportkarakteristieke producten moeten slechts gedeeltelijk opgenomen worden, namelijk in zoverre ze gebruikt worden in een sportrelevante context.

Een voorbeeld kan verhelderen op welke manier het onderscheid tussen sportkarakteristieke en niet-sportkarakteristieke producten uitkomst kan bieden. Stel dat we willen weten wat het sportrelevante deel is in de productgroep 'kleding'. Uiteraard moeten we alle sportkleding meenemen: tennisshirts, trainingsbroeken en judopakken zouden praktisch ophouden te bestaan wanneer sport niet langer zou bestaan. Alle uitgaven aan andere kleding voor zover die voor sportdoeleinden gebruikt wordt willen we eveneens meenemen in de SRS, net zoals we ook de benzine voor racewagens, of de maaltijden van bezoekers tijdens een sportevenement moeten meenemen in de SRS volgens de Vilnius definitie. We moeten dus bepalen hoeveel kleding, naast de sportkleding, gebruikt wordt voor sportdoeleinden.

Tot slot zijn er producten die vallen binnen de meest smalle, statistische afbakening van de sport. Voor zover deze producten geconsumeerd worden door huishoudens, instellingen zonder winstoogmerk of overheden moeten ze zonder meer opgenomen worden.

Toepassing van de Vilnius definitie

De Vilnius definitie geeft geen sluitende definities van de begrippen 'sport' of 'sporter' en daarmee ook niet van de sport. Daarmee wordt er ruimte opengelaten aan landen om een eigen invulling van deze begrippen te hanteren. Voor het samenstellen van de Nederlandse SRS zijn de volgende vuistregels gehanteerd:

1. Wanneer het onduidelijk is of een bepaalde activiteit gerekend moet worden tot een sport wordt de *familiegelijkenis toets* gebruikt. De toets is een hulpmiddel die helpt te beslissen hoe 'ver' een activiteit verwijderd staat van de 'kern' van Olympische sporten, en daarmee of een activiteit gezien moet worden als sport of niet. Fysieke inspanning, competitie en spel vormen de drie criteria waarvan tenminste aan twee voldaan moet zijn om te kunnen spreken van een sportieve activiteit. Een voorbeeld kan dit verhelderen: men kan zich bijvoorbeeld afvragen of recreatief badmintonnen op de camping nog iets met sport te maken heeft. Volgens de familiegelijkenis toets is dit het geval. Bij het badmintonnen op een camping ontbreekt misschien het competitieve element, maar het spelelement en het element van fysieke inspanning zijn duidelijk herkenbaar.²³⁾ De volgende twee vuistregels volgen deze logica, maar zijn belangrijk genoeg om expliciet te noemen.
2. Denksporten zoals schaken, dammen en bridge worden meegenomen in de SRS. Ondanks dat het fysieke element bijna geheel ontbreekt bij dit soort denksporten, is er een duidelijk competitief element aanwijsbaar (er is een schaakfederatie en er zijn internationaal georganiseerde wedstrijden) en bezit het schaken een duidelijk spelelement.
3. Recreatieve activiteiten worden vaak aangemerkt als sportactiviteit binnen de SRS. Te denken valt aan wandelen, recreatief fietsen en recreatief zwemmen. Deze activiteiten voldoen aan de criteria van fysieke inspanning en spel volgens de familiegelijkenis toets. Merk op dat volgens de familiegelijkenis toets veel recreatieve activiteiten sportgerelateerd genoemd kunnen worden.
4. Opkomende sporten die zich in de toekomst mogelijk gaan ontwikkelen tot volwaardige (Olympische) sport worden gerekend tot de sportactiviteiten. Denk bijvoorbeeld aan *downhill ice skating*. Op deze manier is de SRS toekomstbestendig.
5. Producten die hun oorsprong vinden in de sport, maar tot een modeartikel zijn geworden worden niet tot de SRS gerekend. Het gaat hier om producten die hun relatie tot sport (vrijwel) geheel hebben verloren, zoals sneakers en SUV's.

²³⁾ Meer informatie over de familiegelijkenis toets is te vinden in het methodologisch handboek van de SRS (zie CBS/HAN 2012).

AI.3 Methodebeschrijving

SRS-indicatoren

De SRS levert een aantal macro-economische indicatoren voor de sportgerelateerde economie in Nederland op. Deze zijn opgenomen in tabel 1 en 2 van de tabellenset in appendix 2. De berekening van enkele van deze indicatoren behoeft nog een nadere toelichting.

De toegevoegde waarde (in basisprijzen²⁴⁾ van een sector is gelijk aan de totale productie minus het intermediair verbruik. De sportgerelateerde toegevoegde waarde van een bedrijfstak maakt echter slechts een deel uit van de totale toegevoegde waarde van een bedrijfstak. Niet alle productie van een bedrijfstak wordt namelijk geproduceerd ten behoeve van de bestedingen aan sportgerelateerde doeleinden. Denk bijvoorbeeld aan de kledingindustrie: deze industrie produceert niet alleen kleding ten behoeve van de sport, maar ook werkkleding- en vrijetijdskleding.

Sportrelevante toegevoegde waarde kan ook ontstaan in bedrijfstakken die niet direct worden geassocieerd met sport. Als een sporter bijvoorbeeld een blessure oploopt en zich laat behandelen in het ziekenhuis zal een stukje toegevoegde waarde van de zorg- en welzijnsector als sportgerelateerd worden aangemerkt. En als deze persoon de trein neemt naar een sportevenement zal een gedeelte van de toegevoegde waarde van het vervoersbedrijf worden aangemerkt als sportgerelateerd.

De sportgerelateerde toegevoegde waarde wordt voor elke bedrijfstak bepaald op basis van de verhouding tussen de sportgerelateerde en niet-sportgerelateerde productie. Ditzelfde principe wordt gehanteerd voor de berekening van sportgerelateerde banen, werkzame personen en arbeidsvolume. Nadat de sportgerelateerde toegevoegde waarde (in basisprijzen) is bepaald, wordt het sportgerelateerde bbb (in marktprijzen) berekend door bij de sportgerelateerde toegevoegde waarde het saldo van de sportgerelateerde productgebonden belastingen en subsidies en de btw-inkomsten uit sportgerelateerde bestedingen op te tellen.

Methodebeschrijving samenstellen SRS

Het samenstellen van de Nederlandse SRS gebeurt met een vergelijkbare methode als het samenstellen van de Nationale Rekeningen. Er zijn twee fasen te onderscheiden. In de eerste fase worden de bronnen bewerkt. Daarna volgt een integratiefase waaruit een consistente set van cijfers voortvloeit.

In de eerste fase worden de gegevens in lijn gebracht met de concepten van de Nationale Rekeningen. Sporteconomische basisgegevens worden bijvoorbeeld omgezet naar de productindeling van de Nationale Rekeningen. Hiervoor wordt de meest gedetailleerde productgroepenindeling van de Nationale Rekeningen gebruikt. Voor sommige bronnen moeten ook andere bewerkingen, zoals correcties voor btw, op de brongegevens worden uitgevoerd.

De belangrijkste CBS-bronnen voor de SRS zijn: de statistiek sportaccommodaties, het budgetonderzoek, de statistiek internationale handel, de productiestatistieken en de overheidsstatistieken. Er worden echter ook bronnen van buiten het CBS gebruikt om inschattingen te kunnen maken van het sportrelevante deel van een groot scala aan producten en diensten.

²⁴⁾ Meer informatie over de waardering in basisprijzen en marktprijzen is te vinden in het methodologisch handboek van de SRS (zie CBS/HAN 2012) of in de publicatie van de *Nationale Rekeningen 2008* (CBS 2009).

Nadat alle bronnen zijn bewerkt, begint de integratiefase. Deze fase kent meerdere dimensies:

1. Integratie bronmateriaal: soms geven twee of meer bronnen elk een andere schatting voor exact hetzelfde fenomeen. In dat geval wordt gekozen voor de meest betrouwbare schatting.
2. Consistentie met cijfers uit de Nationale Rekeningen: de gegevens worden getoetst op consistentie met de Nationale Rekeningen. Zo kunnen de sportgerelateerde bestedingen aan een bepaalde dienst bijvoorbeeld niet hoger zijn dan het totale aanbod van deze dienst zoals geregistreerd in de Nationale Rekeningen.

In de integratiefase worden over- en onderschattingen of andere problemen in de basisgegevens geïdentificeerd. De sportgerelateerde bestedingen worden ingepast en consistent gemaakt met de gevonden gegevens over het aanbod. De sportrelevante bestedingen worden toegewezen aan de binnenlandse productie (per bedrijfstak) en de invoer uit het buitenland. Tot slot worden de sportgerelateerde toegevoegde waarde en werkgelegenheid op basis van de ingepaste aanbodtabel berekend, zoals eerder beschreven onder het kopje SRS-indicatoren.

Appendix II: Gebruikte afbakeningen en classificaties

All.1 Afbakening sportgerelateerde economie

Product-groep	omschrijving productgroep	Regelnummer in aanbod- en gebruiktabel	operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2002)	CPA-omschrijving
129100	Ov. Dieren	43	paarden voor de (recreatieve) paardensport	01.22.13	Paarden, ezels, muil dieren en muilezels, levend
1588107	Kind-/dieetv	6	dieetvoeding en voedingssupplementen gebruikt door sporters	15.88.10	Gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding
1598124	Fris/waters	6	sport(energie)dranken	15.98.99	Industriële diensten in verband met mineraalwater en frisdranken
1740110	Beddengoed	8-10	slaapzakken voor de bergsport en andere actieve outdoor sporten	17.40.24	Slaapzakken; beddengoed
1759900	Ov.textl.war	8-10	tenten, luchtbedden van textiel aangeschaft voor sportbeoefening	17.40.22	Dekklleden en zonneschermen voor winkelpuien en dergelijke; zeilen voor schepen, zeilplanken, zeilwagens en zeilsleden; tenten en kampeerartikelen
				17.40.23	Valschermen (bestuurbare valschermen daaronder begrepen) en rotochutes; delen daarvan
				17.40.24	Slaapzakken; beddengoed
				17.40.90	Reparatie van dekkleden, van kampeerartikelen en van andere geconfectioneerde artikelen van textiel
				17.52	Bindgaren, touw en kabel, van jute of andere bastvezels
1821000	Werkkleding	8-10	al dan niet gespecialiseerde werkkleding gebruikt bij sportbeoefening	18.21	Ensembles, colbertjassen, blazers, werk- en bedrijfskleding, voor heren
1822900	Bovenkleding	8-10	al dan niet gespecialiseerde bovenkleding gebruikt bij sportbeoefening	18.10.10	Kleding van leder
				18.22	Overjassen, jekkers, capes, anoraks, blousons en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				18.23.11	Overhemden van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				18.23.13	Blouses en hemdblouses, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				18.23.21	Overhemden voor heren of voor jongens, niet van brei- of haakwerk
				18.23.23	Blouses en hemdblouses, voor dames of voor meisjes, niet van brei- of haakwerk
				18.24.31	Kledingtoebehoren van leder of van kunstleder
1823900	Onderkleding	8-10	al dan niet gespecialiseerde onderkleding gebruikt bij sportbeoefening	18.23.12	Slips, onderbroeken, nachthemden, pyjama's, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor heren of voor jongens
				18.23.14	Onderjurken, onderrokken, slips, nachthemden, pyjama's, negligés, badjassen, kamerjassen en dergelijke artikelen, van brei- of haakwerk, voor dames of voor meisjes
				18.23.22	Onderhemden, slips, onderbroeken, nachthemden, pyjama's, bad- en kamerjassen, voor heren of voor jongens, niet van brei- of haakwerk
				18.23.24	Onderhemden, onderjurken, onderrokken, slips, nachthemden, bad- en kamerjassen en dergelijke artikelen, voor dames of voor meisjes, niet van brei- of haakwerk
				18.23.25	Bustehouders, gaines (step-ins), korsetten, jarretelles, kousenbanden en dergelijke artikelen, alsmede delen daarvan, niet van brei- of haakwerk
				18.23.30	T-shirts, borstrokken en onderhemden, van brei- of haakwerk

Product-groep	omschrijving productgroep	Regelnummer in aanbod- en gebruiktabel	operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2002)	CPA-omschrijving
1824990	Ov. kleding	8-10	overige al dan niet gespecialiseerde kleding gebruikt bij sportbeoefening	18.24	Trainingspakken, skipakken, badpakken en zwembroeken en andere kleding van brei- of haakwerk
1920900	Lederwrn/leer	8-10	zadels en andere lederwaren voor de beoefening van de paardensport	19.20.11	Zadel- en tuigmakerswerk voor dieren, ongeacht de stof waarvan het vervaardigd is
1930000	Schoenen	8-10	sportschoenen (excl. sneakers) + schoenen aangeschaft voor sportbeoefening.	19.30	Waterdicht schoeisel met buitenzool en bovendeel van rubber of van kunststof
2211200	Studieboeken	13	studieboeken t.b.v. sportbeoefening (w.o. schaak- en damboeken)	22.11.21 22.11.22	Boeken, brochures en dergelijke, gedrukt Boeken, brochures en dergelijke, elektronisch
2211990	Ov. boeken	13	boeken met als thema sport	22.11.10 22.11.31 22.11.32 22.11.41 22.11.42 22.11.51 22.11.52	Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, in losse vellen Woordenboeken en encyclopedieën, ook indien in afleveringen, gedrukt Woordenboeken en encyclopedieën, ook indien in afleveringen, elektronisch Atlassen en andere boeken met cartografische werken, gedrukt Atlassen en andere boeken met cartografische werken, elektronisch Cartografische werken van alle soorten en globes, andere dan boeken, gedrukt Cartografische werken van alle soorten en globes, andere dan boeken, elektronisch
2212101	Dagbl.abonn.	13	sportbijlages in de kranten, sportpagina's in tijdschriften	22.12.11 22.12.12	Kranten en tijdschriften, vier keer of meer per week verschijnend, gedrukt Kranten en tijdschriften, vier keer of meer per week verschijnend, elektronisch
2213201	Vaktijds.abo	13	abbonementen op vaktijdschriften over sport als sociaal, cultureel of economisch verschijnsel, op vaktijdschriften gerelateerd aan sport & psychologie, op vaktijdschriften met sportmedische inhoud en/of op overige vaktijdschriften gerelateerd aan sport	22.13.11 22.13.12	Kranten en tijdschriften, minder dan vier keer per week verschijnend, gedrukt Kranten en tijdschriften, minder dan vier keer per week verschijnend, elektronisch
2213901	Ov.tijds.abo	13	abbonementen op tijdschriften met sport als belangrijkste onderwerp	22.13.11 22.13.12	Kranten en tijdschriften, minder dan vier keer per week verschijnend, gedrukt Kranten en tijdschriften, minder dan vier keer per week verschijnend, elektronisch
2219000	Naslw/Kalend	13	kalenders en naslagwerken over sport / met sport als hoofd-onderwerp	22.11.21 22.11.22 22.15	Boeken, brochures en dergelijke, gedrukt Boeken, brochures en dergelijke, elektronisch Prentbriefkaarten en andere briefkaarten, kaarten met wensen en dergelijke, gedrukt
2442100	Geneesmiddel	15	Geneesmiddelen gebruikt om sportbeoefening mogelijk te maken (smal), of om sportblessures te verhelpen (breed). Geneesmiddelen niet opgemaakt voor de verkoop in het klein, (verkoop van fabrikant naar tussenhandelaren, en de apotheek) en geneesmiddelen, op	24.42.11 24.42.12 24.42.13	Geneesmiddelen bevattende penicillinen of andere antibiotica Geneesmiddelen bevattende hormonen, doch geen antibiotica Geneesmiddelen bevattende alkaloïden of derivaten daarvan, doch geen hormonen of antibiotica
2442210	Sera/vaccins	15	geneesmiddelen gebruikt om sportbeoefening mogelijk te maken (smal), of om sportblessures te verhelpen (breed), zoals bloed-fractions, sera en vaccins voor mensen (niet voor dieren).	24.42.21	Sera en vaccins

Product-groep	omschrijving productgroep	Regelnummer in aanbod- en gebruiktabel	operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2002)	CPA-omschrijving
2442240	Gaasverband	43	Gazen, verbanden, genezing ondersteunend materiaal en hechtmiddelen ten behoeve van de behandeling van sportblessures. Sportgerelateerd verbandmateriaal zoals: Hechtpleisters, catgut en dergelijke; tassen, dozen, trommels e.d. voor eerste hulp bij sporten	24.42.24	Hechtpleisters, catgut en dergelijke; tassen, dozen, trommels en dergelijke voor eerste hulp bij ongevallen
2511010	Autoband ed.	43	autobanden voor gespecialiseerde sportwagens en autobanden ten behoeve van racewagens die op het circuit rijden	25.11.11	Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor personenauto's
2511099	Ov. Banden	43	binnenbanden van rubber voor sportfietsen	25.11.12 25.11.13 25.11.15	Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor motorrijwielen of rijwielen Nieuwe luchtbanden van rubber, van de soort gebruikt voor autobussen, voor vrachtwagens of voor luchtvaartuigen Binnenbanden, massieve of halfmassieve banden, verwisselbare loopvlakken voor banden en velglinten, van rubber
2960000	Wapen/munit.	43	pistolen, revolvers, geweren voor de schietsport	29.60.13 29.60.92	Revolvers, pistolen en andere vuurwapens en dergelijke toestellen; andere wapens Reparatie en onderhoud van wapens en wapensystemen
3340100	Bril/lenzen	43	Brillen, lenzen, alsmede delen daarvan, Contactlenzen; brillenglazen van glas; brillenglazen van andere stoffen, Monturen en delen van monturen voor brillen of voor dergelijke artikelen, Brillen, voor de verbetering van de gezichtsscherpte, voor het besch	33.40	Contactlenzen; brillenglazen van ongeacht welk materiaal
3410200	Pers. auto's	43	sportauto's speciaal geprepareerd voor sportdoeleinden (voor op het circuit)	34.10.21 34.10.22 34.10.23 34.10.24 34.10.53	Automobielen met zuigermotor met vonkontsteking, met een cilinderinhoud van niet meer dan 1 500 cm ³ , nieuw Automobielen met zuigermotor met vonkontsteking, met een cilinderinhoud van meer dan 1 500 cm ³ , nieuw Automobielen met zuigermotor met zelfontsteking (diesel of semi-dieselmotor), nieuw Andere automobielen voor het vervoer van personen, n.e.g. Voertuigen ontworpen voor het zich verplaatsen op sneeuw, op golfvelden en dergelijke, met motor
3512000	Plezierboten	26	kano's, kajaks, roeiboten plezier- en zeilboten en andere boten voor de pleziervaart; onderhoud en reparatie ervan	35.12	Zeilschepen
3541100	Motorfiets	26	racemotorfietsen, crossmotoren speciaal geprepareerd voor racesport (voor op het circuit)	35.41	Motorrijwielen en rijwielen met hulpmotor, met zuigermotor met een cilinderinhoud van niet meer dan 50 cm ³
3542000	Fietsen/ond	26	sportfietsen (racefietsen, mountainbikes, ATB's, crossfietsen) en onderdelen van sportfietsen, fietsen voor zover ze gebruikt worden als sportfiets	35.42	Rijwielen zonder motor
3640000	Sportartikel	27	hengels, vishaken, hengelbenodigheden, lokvogels e.d. jachtbenodigheden, ski's, schaatsen, waterski's, surfplanken, zeilplanken, rackets, golfstokken, ballen, en ander materieel voor diverse sporten, handschoenen en wanten speciaal voor sportbeoefening va	36.40	Sneeuwskis en ander materieel voor de sneeuwskisport; ijschaatsen en rolschaatsen; delen daarvan
3650000	Speelgoed	27	biljarttafels, bowlingbanen, sport-videospellen, elektrische autobanen, speelkaarten, dam- en schaakspelen, darts etc.	36.50	Biljarten, alsmede toebehoren daarvoor, artikelen voor gezelschapsspellen; andere spellen, werkende met munt of penninginworp
4521021	Nw.bouw geb	30	nieuwbouw van sportstadia, sporthallen, zwembaden, fitnesscentra en andere gebouwen ten dienste van sport	45.21	Algemene bouwkundige werken: stadions en sportvelden
4523139	Ns/vlieg/Sfac. gww	30	aanleg van vliegvelden voor sportdoeleinden	45.23	Aanleg van velden in stadions en aanleg van andere sportvelden
4524000	Waterbw. gww	30	algemene civieltechnische gebouwen in de waterbouw, zoals (jacht) havens voor de pleziervaart t.b.v. sport	45.24.11	Algemene civieltechnische werken: kust- en havenwerken

Product-groep	omschrijving productgroep	Regelnummer in aanbod- en gebruiktabel	operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2002)	CPA-omschrijving
4529022	Oh. b&u. geb	30	overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw t.b.v. sport niet eerder genoemd.	45.21	Algemene bouwkundige werken: stadions en sportvelden
5029000	Rep. Auto/motor	31	onderhoud en reparatie van gemotoriseerde sportvoertuigen en overige dienstverlening t.b.v. gemotoriseerde sportvoertuigen	50.20 50.40.40	Gewoon onderhoud en reparatie (behalve van de elektrische installatie, de banden en de carrosserie) van personenauto's Onderhoud en reparatie van motorrijwielen
5510000	Hotels/pens.	32	overnachtingen van sporters en toeschouwers rondom sportevenementen, en overnachtingen van personen tijdens sportvakanties in hotels/motels	55.10.10	Hotels
5520000	Ov. logies	32	overnachtingen van sporters en toeschouwers rondom sportevenementen en overnachtingen van personen tijdens sportvakanties voor zover niet ondergebracht in 55100000 (kampeerterrainen en overige plekken voor kortstondig verblijf)	55.21.10 55.22.10 55.23	Jeugdherbergen en berghutten Kampeerterrainen, inclusief caravanterreinen Vakantiekolonies voor kinderen
5530000	Maalt.verstr	32	verstrekking van maaltijden aan sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen; verstrekking van maaltijden aan sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland.	55.30	Restaurants met bediening
5540000	Drank verstr	32	verstrekking van dranken aan sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen; verstrekking van dranken van sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland.	55.40.10	Verstrekken van dranken
5550000	Catering	32	cateringdiensten t.b.v. sporters en toeschouwers tijdens sportevenementen en trainingen; cateringdiensten t.b.v. van sporttoeristen tijdens sportvakanties in Nederland	55.51.10 55.52.13	Kantines Catering voor andere ondernemingen en andere instellingen
6010100	Ns reis.verv	33	treinvervoer van atleten, toeschouwers en personen die op binnenlandse sportvakantie gaan	60.10	Interlokaal vervoer van reizigers per spoor
6029100	Ov.pers.verv	33	overig vervoer van atleten, toeschouwers en personen die op binnenlandse sportvakantie gaan	60.22 60.23.12	Taxi's Sightseeing-bussen
6330010	Reisorganis.	33	organisatie van pakketreizen voor zover gericht op sportvakanties	63.30.11	Organisatie van pakketreizen
6330020	Reisbemidd.	33	reisgidsen speciaal gericht op sportvakanties (zie operationalisering hotels/ov.logies)	63.30.12 63.30.13 63.30.14	Handelsbemiddeling in plaatskaarten, logies en pakketreizen Toeristische informatie Reisgidsen
6420000	Telecommunic	43	uitgaven aan Radio/TV abonnementen voor zover toe te schrijven aan het gebruik om sportuitzendingen te beluisteren/bekijken		
6603000	Ov.verzeker.	43	verzekeringsdiensten t.b.v. paarden, zeilboten, raceauto's en -motoren, trailers, sportfietsen, wintersportvakanties, beoefening gevaarlijke sporten	66.03	Diensten op het gebied van ongevallenverzekeringen
7500010	Overh. Dnstr	39	uitgaven van het openbaar bestuur / Rijk, provincies en gemeenten aan sport	75.12 75.30	Diensten van overheidsinstanties op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, cultuur e.d., exclusief sociale zekerheid. Diensten op het gebied van verplichte sociale verzekeringen
8010010	Gesubs.ondw.	40	gymnastiekles / lichamelijke opvoeding / zwemles, mbo-opleidingen sport en bewegen, opleidingen tot sportmanager, sportleraar, sportarts, sportfysioloog, sportfysiotherapeut, sporteconomie etc.	80.21 80.30	Algemeen voortgezet onderwijs, eerste cyclus Post-secundair technisch en beroepsonderwijs
8010030	Lv.ondw.drdrn	40	schoolgeld voor onderwijs aan derden geleverd door het onderwijs van het Rijk	80.21 80.30	Algemeen voortgezet onderwijs, eerste cyclus Algemeen voortgezet onderwijs, tweede cyclus
8041000	Autorijles	40	autorijles voor coureurs en vliegles t.b.v. sportvliegers.l	80.41.12	Vlieg- en vaaronderricht
8511100	Ziekenh.zorg	41	Ziekenhuiszorg t.b.v. behandeling van sportblessures	85.11.11 85.11.12	Chirurgie Medische behandeling

Product-groep	omschrijving productgroep	Regelnummer in aanbod- en gebruiktabel	operationalisering sportgerelateerde deel binnen de productgroep	CPA-code (2002)	CPA-omschrijving
				85.11.14	Revalidatie
8512100	Huisartsenzg	41	consulten en behandeling t.b.v. behandeling van sportblessures	85.12.11	Consulten en behandeling door huisartsen
8513000	Tandheelk.zg	41	consulten en behandeling t.b.v. behandeling van sportblessures	85.13.11	Orthodontie
8514000	Paramed.zorg	41	consulten t.b.v. behandeling van sportblessures en fysiotherapie t.b.v. sporters. Verloskundigen, verpleegkundigen, fysiotherapeuten en overige paramedici (incl. beoefenaars van de homeopathie en dergelijke), intramurale gezondheidszorg, overige gezondheid	85.14.11	Verloskundigen
				85.14.12	Verpleegkundigen
				85.14.13	Fysiotherapeuten en overige paramedici (inclusief beoefenaars van de homeopathie en dergelijke)
				85.14.15	Intramurale gezondheidszorg, andere dan verpleging in een ziekenhuis
8515000	Ovcur&ondrst	41	Bloed-, sperma- en orgaanbanken, medische laboratoria en ambulances, Ambulances, Medische laboratoria, Bloed-, sperma- en orgaanbanken	85.14.14	Ambulances
				85.14.16	Medische laboratoria
				85.14.17	Bloed-, sperma- en orgaanbanken
8516000	Prevent.zorg	41	overige consulten t.b.v. behandeling van sportblessures / sport medische keuringen. Preventieve zorg bijvoorbeeld advies.	85.12.12	Consulten en behandeling door specialisten en chirurgen
8520000	Veterin.dnst	41	veterinaire diensten t.b.v. paarden gebruikt voor de (recreatieve) paardensport	85.20	Veterinaire diensten voor huisdieren
9211000	FilmsVideo's	42	video's en dvd's met als inhoud sportdocumentaire	92.11.11	Cinematografische film, belicht en ontwikkeld, met een breedte van 35 mm of meer
				92.11.12	Cinematografische film, belicht en ontwikkeld, met een breedte van minder dan 35 mm
				92.11.20	Magneetband met geluids- en beeldopnamen
9221000	Radio/tv pub	42	publieke TV/radio sportuitzendingen op radio en TV of programma's met onderwerp sport	92.20.11	Radio
				92.20.12	Televisie
				92.20.20	Verkoop van reclametijd op radio of televisie
9239000	Amusement	42	diensten van dansscholen en -instructeurs t.b.v. danssport	92.34.12	Danszalen en dansleraren
9261000	Sport ama	42	exploitatie van sportaccommodaties (zoals zwembaden, stadions, jachthavens), sportorganisaties (zoals sportclubs, sportscholen, sportinstructeurs, maneges), overkoepelende sportorganen (zoals sportbonden), organisatie sportevenementen en andere sportactiv	92.61.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				92.61.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				92.62.11	Promotie van sportevenementen
				92.62.12	Organisatie van sportevenementen
				92.62.13	Overige diensten in verband met sportevenementen, n.e.g.
9262000	Sport prof	42	exploitatie van sportaccommodaties (zoals zwembaden, stadions, jachthavens), sportorganisaties (zoals sportclubs, sportscholen, sportinstructeurs, maneges), overkoepelende sportorganen (zoals sportbonden), organisatie sportevenementen en andere sportactiv	92.61.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				92.61.10	Exploitatie van sportaccommodaties
				92.62.11	Promotie van sportevenementen
				92.62.12	Organisatie van sportevenementen
				92.62.13	Overige diensten in verband met sportevenementen, n.e.g.
9271000	Gokwezen	42	gokken op sportwedstrijden (voetbal, paardensport) plus kansspelen georganiseerd door sportorganisaties (Grote Club Actie)	92.71.10	Loterijen en kansspelen
9272000	Ov.recreatie	42	verhuur van boten (watersport)	92.72	Recreatieparken en stranden
9309000	Ov.pers.dnst	42	diensten van fitnesscentra	93.04.10	Diensten in verband met het lichamelijk welzijn

All.2 Classificatie van bedrijfstakken in de aanbod- en gebruiktabel

Kolomnummer in aanbod- en gebruiktabel	Bedrijfstak	SBI'93	Nace Rev 1.1 (2002)
1	Landbouw, bosbouw en visserij	1	Landbouw, jacht en diensten in verband met deze activiteiten
		2	Bosbouw, bosexploitatie en aanverwante diensten
		5	Visserij, visteelt en diensten in verband met de visserij en de visteelt
2	Delfstoffenwinning	10	Winning van steenkool, bruinkool en turf
		11	Winning van aardolie en aardgas, diensten in verband met de aardolie- en aardgaswinning
		14	Overige winning van delfstoffen
3	Voedings- en genotmiddelenindustrie	15	Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken
		16	Vervaardiging van tabaksproducten
4	Textiel- en lederindustrie	17	Vervaardiging van textiel
		18	Vervaardiging van kleding en bontrijverheid
		19	Leernijverheid en vervaardiging van schoeisel
		21	Vervaardiging van pulp, papier en papierwaren
5	Papierindustrie, uitgeverijen en drukkerijen	22	Uitgeverijen, drukkerijen en reproductie van opgenomen media
		23	Vervaardiging van cokes, geraffineerde aardolieproducten en splijt- en kweekstoffen
6	Aardolie-industrie	24	Vervaardiging van chemische producten
7	Chemische industrie	25	Vervaardiging van producten van rubber en kunststof
8	Rubber- en kunststoffenindustrie	26	Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten
9	Metaalindustrie	27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm
		28	Vervaardiging van producten van metaal
		29	Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen
		30	Vervaardiging van kantoorcomputers en computers
		31	Vervaardiging van elektrische machines en apparaten
		32	Vervaardiging van audio-, video- en telecommunicatieapparatuur
		33	Vervaardiging van medische apparatuur en instrumenten, van precisie- en optische instrumenten en van uurwerken
12	Transportmiddelenindustrie	34	Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers
		35	Vervaardiging van overige transportmiddelen
13	Overige industrie	36	Vervaardiging van meubelen ; overige industrie
		37	Recycling
		20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en vlechtwerk
		40	Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en warm water
14	Energie- en waterleidingbedrijven	41	Winning, zuivering en distributie van water
15	Bouwnijverheid	45	Bouwnijverheid
16	Handel en reparatie	50	Verkoop, onderhoud en reparatie van motorvoertuigen en motorrijwielen; detailhandel in motorbrandstoffen
		51	Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorrijwielen
		52	Detailhandel, met uitzondering van de detailhandel in motorvoertuigen en motorrijwielen; reparatie van consumentenartikelen
		55	Hotels en restaurants
		60	Vervoer te land; vervoer via pijpleidingen
		61	Vervoer over water
17	Horeca	62	Luchtvaart
		63	Vervoerondersteunende activiteiten; reisbureaus
		64	Post en telecommunicatie
		65	Financiële instellingen, exclusief het verzekeringswezen en pensioenfondsen
		66	Verzekeringswezen en pensioenfondsen, exclusief verplichte sociale verzekeringen
18	Vervoer, opslag en communicatie	67	Ondersteunende activiteiten i.v.m. financiële instellingen en het verzekeringswezen
		70	Verhuur en handel in onroerende goederen
		71	Verhuur van machines en werktuigen zonder bedieningspersoneel en van overige roerende goederen
19	Financiële instellingen	72	Activiteiten in verband met computers
		73	Speur- en ontwikkelingswerk
		74	Overige zakelijke dienstverlening
		75	Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen
20	Verhuur van en handel in onroerend goed	80	Onderwijs
		85	Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
21	Zakelijke dienstverlening en verhuur van roerende goederen	90	Inzameling en verwerking van afvalwater en afval
		91	Diverse verenigingen
		92	Recreatie, cultuur en sport
		93	Overige diensten
		95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
22	Overheid	95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
23	Gezondheids- en welzijnszorg	95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
24	Dienstverlening n.e.g.	99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
		95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
		95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen
25	Goederen en diensten n.e.g.	95	Huishoudens als werkgever van huishoudelijk personeel
		99	Extraterritoriale organisaties en lichamen

All.3 Sportgerelateerde economie naar type producent en bijbehorende secties (SBI'93)

Type producent	Secties (SBI'93)
Goederenproducenten	
A	Landbouw, jacht en bosbouw
B	Visserij
C	Winning van delfstoffen
D	Industrie
E	Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en water
F	Bouwnijverheid
Commerciële dienstenproducenten	
G	Reparatie van consumentenartikelen en handel
H	Horeca
I	Vervoer, opslag en communicatie
J	Financiële instellingen
K	Verhuur van en handel in onroerend goed, verhuur van roerende goederen en zakelijke dienstverlening
Niet-commerciële dienstenproducenten	
L	Openbaar bestuur, overheidsdiensten en verplichte sociale verzekeringen
M	Onderwijs
N	Gezondheids- en verzorgingszorg
O	Milieudienstverlening, cultuur, recreatie en overige dienstverlening
P	Particuliere huishoudens met personeel in loondienst
Q	Extra-territoriale lichamen en organisaties

Appendix III: Begrippen

Aanbodtabel	De aanbodtabel beschrijft het aanbod van goederen en diensten verbijzonderd naar productgroepen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen binnenlandse productie door bedrijfsklassen en invoer van al deze productgroepen.
Afgedragen btw	Het bedrag aan belasting over de toegevoegde waarde (btw) dat producenten moeten afdragen aan de overheid.
Arbeidsjaar	Een maatstaf voor het arbeidsvolume, die wordt berekend door alle banen (voltijd en deeltijd) om te rekenen naar voltijdbanen, ook wel oltijdequivalenten (vte) genoemd.
Basisprijs	De aankoopprijs van een goed of dienst exclusief de handels- en vervoersmarges en exclusief productgebonden belastingen en subsidies.
Baan	Een expliciete of impliciete arbeidsovereenkomst tussen een persoon en een economische eenheid waarin is vastgelegd dat arbeid zal worden verricht waartegen een (financiële) beloning staat.
Bedrijfs(sub)klasse	Op grond van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) worden bedrijven ingedeeld naar hun voornaamste economische activiteit. Bedrijfs(sub)klasse is een aanduiding voor het 4-digitaal of 5-digitaal niveau van de SBI.
Bedrijfstak	In deze publicatie wordt de term 'bedrijfstak' gebruikt om groepen van bedrijfsklassen aan te duiden.
Belasting over toegevoegde waarde (btw)	Een productgebonden belasting, die op de verschillende momenten van levering door producenten wordt geïnd en uiteindelijk volledig ten laste komt van de eindgebruikers. Producenten dragen alleen het verschil af tussen de belasting over de toegevoegde waarde (btw) op hun verkopen en de btw op hun aankopen.
Bruto binnenlands product (marktprijzen) (bbp)	Het eindresultaat van de productieve activiteiten van de ingezeten productie-eenheden. Het is gelijk aan de toegevoegde waarde tegen basisprijzen van alle bedrijfsklassen samen, aangevuld met enkele transacties die niet naar bedrijfsklassen worden verdeeld. De toegevoegde waarde (basisprijzen) per bedrijfsklasse is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankoopprijzen). De onverdeelde transacties betreffen het saldo van productgebonden belastingen en subsidies en het verschil toegerekende en afgedragen btw. Het bbp is ook gelijk aan de waarde van het in Nederland gevormde inkomen.
Consumptie	Het verbruik van goederen en diensten voor de rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve behoeften van leden van de gemeenschap. Ook de overheid en instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens kunnen goederen en diensten consumeren. Wanneer bedrijven goederen en diensten consumeren spreken we van intermediair verbruik.
Consumptieve bestedingen	Uitgaven voor goederen en diensten die worden gebruikt voor de rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve behoeften van leden van de gemeenschap. De uitgaven kunnen zowel op het eigen grondgebied als in het buitenland worden gedaan.
Diensten	Producten die niet tastbaar zijn, zoals horeca, handel, transport, zorg, overheid.

Finale bestedingen	De waarde van de geproduceerde eindproducten. Het totaal van de finale bestedingen wordt onderverdeeld naar uitvoer, consumptieve bestedingen en investeringen (inclusief voorraadmutaties). De finale bestedingen vormen samen met het intermediair verbruik de totale bestedingen aan goederen en diensten.
Gebruiktabel	De gebruiktabel beschrijft het gebruik van goederen en diensten verbijzonderd naar productgroepen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen intermediair verbruik door bedrijfsklassen en finale bestedingen.
Goederen	Tastbare producten, zoals voedingsmiddelen, duurzame consumptie-artikelen of machines.
Instelling zonder winstoogmerk (IZW)	Een instelling zonder winstoogmerk is een juridische of sociale eenheid die is opgericht voor de productie van goederen of diensten, maar die een zodanige status heeft dat het haar niet is toegestaan als bron van inkomsten, winst of andere financiële verdiensten te fungeren voor de eenheden die haar hebben opgericht, of die haar beheren of financieren.
Instelling zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (IZWh)	Een vereniging of stichting waarvan de middelen voor het merendeel afkomstig zijn uit vrijwillige bijdragen van huishoudens en uit inkomen uit vermogen. Voorbeelden zijn religieuze instellingen, liefdadigheidsinstellingen, politieke partijen, vakbonden en verenigingen op het gebied van cultuur, sport en recreatie. Ze komen met name voor in de bedrijfsklassen gezondheids- en welzijnszorg, cultuur, sport en recreatie en de overige dienstverlening.
Intermediair verbruik	De producten die in de verslagperiode zijn verbruikt in het productieproces, gewaardeerd tegen aankooprijzen, exclusief aftrekbare btw. Dit kunnen al of niet in de verslagperiode aangekochte grondstoffen, halffabricaten en brandstoffen zijn, maar ook diensten zoals communicatiediensten, schoonmaakdiensten en diensten van externe accountants.
Loon	Alle betalingen in geld of natura aan werknemers met uitzondering van het loon bij ziekte, de ontslagvergoedingen en de tegemoetkomingen in de ziektekosten.
Niet-productgebonden belastingen op productie	Deze belastingen omvatten alle belastingen op productie die producenten moeten betalen, ongeacht de hoeveelheid of de waarde van de geproduceerde of verkochte producten. Voorbeelden hiervan zijn de onroerendezaakbelasting, reinigingsrechten en rioolrechten, betaald door producenten.
Niet-productgebonden subsidies	Hieronder vallen de subsidies die niet direct relateerbaar zijn aan de waarde of de hoeveelheid geproduceerde en verkochte producten. Het betreft vooral de loonsubsidies
Producentenprijs	Het bedrag dat de producent ontvangt is de producentenprijs. Dit is de aankoopprijs minus handels- en vervoersmarges.
Producten	Goederen en diensten die het resultaat zijn van een productieproces.
Productgebonden belastingen	Dit zijn belastingen die moeten worden betaald per eenheid geproduceerd of verhandeld product. Zij zijn gerelateerd aan de waarde of de hoeveelheid van het product en hebben zowel betrekking op geproduceerde als op ingevoerde producten. Productgebonden belastingen worden onderscheiden in productgebonden belastingen op productie, belastingen op invoer (exclusief btw), toegerekende btw en het verschil toegerekende en afgedragen btw.

Productgebonden subsidies	Deze subsidies worden uitgekeerd per eenheid geproduceerd of verhandeld product. Zij zijn gerelateerd aan de waarde of aan de hoeveelheid van het product en kunnen zowel betrekking hebben op geproduceerde als op ingevoerde producten. Productgebonden subsidies worden onderscheiden in productgebonden subsidies op productie en op invoer.
Productie	De productie omvat de waarde van alle voor de verkoop bestemde goederen (ook de nog niet verkochte) en de ontvangsten voor bewezen diensten. Verder omvat de productie producten met een marktequivalent die voor eigen gebruik zijn geproduceerd zoals investeringen in eigen beheer, eigen woningdiensten en landbouwproducten voor eigen consumptie door landbouwers. De productiewaarde hiervan wordt berekend door de geproduceerde hoeveelheid te waarderen tegen de prijs die de producent bij verkoop zou hebben ontvangen.
Sportsector	Het begrip 'sportsector' wordt in deze publicatie gebruikt om de sportgerelateerde activiteiten uit SBI 92.6, inclusief de sportgerelateerde economische activiteiten gerelateerd aan de fitness (vallend onder SBI 93.0) te omschrijven.
Standaard Bedrijfsindeling (SBI)	De Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden in te delen naar hun hoofdactiviteit.
Sociale verzekeringspremies werkgever	Werkgeversdeel sociale verzekeringspremies: dit zijn de werkgeverspremies op grond van ondermeer de ziektewet, de WW (AWF en wachtgeldfonds) en de WIA (inclusief de uitkeringen die bedrijven hebben gedaan als 'eigen risicodragers').
Vilnius-definitie van sport	Niet zozeer een definitie als wel een (statistische) afbakening van het begrip sport binnen de Nationale Rekeningen. Deze bestaat uit 3 soorten die variëren in omvang. Van klein naar groot: <ol style="list-style-type: none"> 1. Statistische definitie: komt overeen met de huidige NACE-categorie 92.6 ('sportieve activiteiten'). 2. Smalle definitie: Statistische definitie + alle producten en diensten die nodig zijn als input voor het (doen) sport ('aan sport te produceren als output'). 3. Brede definitie: Smalle definitie + alle producten en diensten die een (direct of indirect) verband met een sportactiviteit hebben, maar zonder dat dit noodzakelijk voor de sport ('die een beroep doen op de sport als een ingang') te doen.
Toegerekende btw	De berekening van het bedrag dat op basis van de bekende transacties aan btw betaald zou moeten zijn. Dit wordt berekend door op de relevante goederen- en dienstentransacties de wettelijke btw-percentages toe te passen. Met relevant wordt bedoeld dat de btw alleen berekend wordt over de transacties waarbij sprake is van een eindheffing.
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	Het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (excl. aftrekbare btw)
Toegevoegde waarde (netto, basisprijzen)	Bruto toegevoegde waarde minus afschrijvingen.

Voorraad	Geproduceerde activa bestaande uit goederen en diensten die zijn ontstaan in de lopende of in een eerdere periode en die worden aangehouden voor verkoop, gebruik in het productieproces of voor ander gebruik in de toekomst. De voorraden omvatten grondstoffen en halffabricaten, onderhanden werk, gereed product en handelsgoederen.
Voorraadmutatie / voorraadverandering	De voorraadverandering komt overeen met het verschil tussen de toevoegingen en de onttrekkingen aan de voorraden tijdens de beschouwde periode.
Werknemers	Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat.
Werkzame persoon	Persoon die een baan heeft bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland. Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen
Zelfstandige	Een persoon met als (hoofd)baan het verrichten van arbeid voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk, of in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid, of in een zelfstandig uitgeoefend beroep.

Appendix IV: Gebruikte afkortingen

AGT	aanbod en gebruik tabellen
BBP	Bruto binnenlands product
Btw	belasting over toegevoegde waarde
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPA	Classification of Products by Activity
CPC	Central Product Classification
EU	Europese Unie
EU WG	EU Working group on sport and economics
HAN	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
ISIC	International Standard Industrial Classification of all Economic Activities
IZW	Instellingen zonder winstoogmerk
IZWh	Instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens
NACE	Nomenclature générale des Activités économiques dans la Communauté Européenne(Statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap)
n.e.g.	niet elders genoemd
NR	Nationale Rekeningen
PRC	Policy Research Corporation
SBI	Standaard bedrijvenindeling
SRS	satellietrekening sport
vte	voltijdequivalent

Landenafkortingen:

AT	Oostenrijk
CY	Cyprus
NL	Nederland
UK	Verenigd Koninkrijk

Appendix V: Referenties

1. Directoraat Generaal Onderwijs en Cultuur (2007) Witboek sport, COM(2007) 391.
2. Eekeren, F. van e.a. (2007) Uitwerking van de bouwsteen 'Maatschappelijke betekenis' in het kader van het Olympisch Plan 2028, USBO, NOC*NSF (2009) Olympisch Plan 208 Heel Nederland naar Olympisch Niveau – plan van aanpak op hoofdlijnen
3. European Commission (2006) Meeting Report 1st meeting of the EU Working Group 'Sport & Economics'.
4. European Commission (2007) Meeting Report 4th meeting of the EU Working Group 'Sport & Economics'.
5. Ministerie van VWS (2009) Kabinetsstandpunt 'Uitblinken op alle niveaus'
6. NOC*NSF (2009) Olympisch Plan 208 Heel Nederland naar Olympisch Niveau – plan van aanpak op hoofdlijnen.
7. Oldenboom, Hopstaken en Van der Meer (1996), 'Macro-economie van Sport'.
8. Van Puffelen, Reijnen en Velthuisen (1988), 'De macro-economische betekenis van sport'.

Tabellenset

Tabellenoverzicht

Tabellenoverzicht

Tabel 1	Sporteconomie: macro economische saldi
Tabel 2	Sporteconomie: indicatoren arbeid en werkgelegenheid indicatoren
Tabel 3	Sporteconomie: Arbeidsproductiviteit in arbeidsjaren naar bedrijfstakken
Tabel 4	Aanbodtabel Sportrekeningen, basisprijzen (mln euro), 2006
Tabel 5	Gebruiktabel Sportrekeningen, aankooprijzen (mln euro), 2006
Tabel 6	Opbouw macro economische saldi

Tabel 1
Sporteconomie: macro economische saldi

	2006
	<i>mln euro</i>
<i>Totaal Nederland</i>	
Finale bestedingen	891 885
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	479 012
Bruto binnenlands product (bruto, marktprijzen)	540 216
<i>Sportgerelateerde economie¹⁾</i>	
Finale bestedingen sportsector	11 390
Toegevoegde waarde sportsector (bruto, basisprijzen)	4 690
Bruto binnenlands product sportsector (bruto, marktprijzen)	5 240
	%
<i>Aandeel sportsector</i>	
Finale bestedingen sportsector	1,3
Toegevoegde waarde sportsector (bruto, basisprijzen)	1,0
Bruto binnenlands product sportsector (bruto, marktprijzen)	1,0

¹⁾ Alle waarden over de sportgerelateerde economie zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's.

Tabel 2
Sporteconomie: indicatoren arbeid en werkgelegenheid indicatoren¹⁾

	2006
	<i>x 1 000</i>
<i>Totaal Nederland</i>	
Aantal werkzame personen	8 392
Aantal werknemers	7 227
Banen van werkzame personen	8 920
Banen van werknemers	7 626
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	6 583
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	5 773
<i>Sportgerelateerde economie</i>	
Aantal werkzame personen	130
Aantal werknemers	110
Banen van werkzame personen	140
Banen van werknemers	120
Arbeidsvolume van werkzame personen, in arbeidsjaren	100
Arbeidsvolume van werknemers, in arbeidsjaren	80
	%
<i>Aandeel Sportsector</i>	
Aandeel werkzame personen	1,5
Aandeel werknemers	1,5
Aandeel banen van werkzame personen	1,6
Aandeel banen van werknemers	1,6
Aandeel in arbeidsvolume van werkzame personen	1,4
Aandeel in arbeidsvolume van werknemers	1,4

¹⁾ Alle waarden over de sportgerelateerde economie zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's.

Tabel 3
Sporteconomie: Arbeidsproductiviteit in arbeidsjaren naar bedrijfstakken¹⁾

	Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen) per vte 2006
	<i>x 1 000 euro</i>
Totaal Nederland	73
Landbouw, bosbouw en visserij	50
Delfstoffenwinning	2 209
Industrie	79
Energie- en waterleidingbedrijven	315
Bouwnijverheid	57
Handel, horeca en reparatie	57
Vervoer en Communicatie	84
Financiële en zakelijke dienstverlening	95
Overheid	69
Zorg en overige dienstverlening	49
Totaal sportgerelateerde economie	49

¹⁾ Arbeidsproductiviteit is de bruto toegevoegde waarde in basisprijzen per vte.

Tabel 4
Aanbodtabel Sportrekeningen, basisprijzen (mln euro), 2006¹⁾

	Voedings- en genot- middelen- industrie	Textiel- en leder- industrie	Papier- industrie, uitgeverijen en drukkerijen	Transport- middelen- industrie	Overige industrie (incl. chemische industrie)	Bouw- nijverheid	Handel en reparatie
	3	4	5	12	13	15	16
6 Voedingsmiddelen en dranken	100	0	0	0	0	0	0
8-10 Textiel, kleding en lederwaren	0	40	0	0	0	0	40
13 Drukwerk en opgenomen media	0	0	170	0	0	0	0
15 Chemische producten	0	0	0	0	70	0	0
26 Overige transportmiddelen	0	0	0	310	10	0	0
27 Meubelen en overige industriële producten	0	0	0	0	50	0	0
30 Producten van de bouwnijverheid	0	0	0	0	0	250	0
31 Reparatie van gebruiksgoederen (incl. auto's)	0	0	0	0	0	0	40
32 Horeca	0	0	0	0	0	0	0
33 Vervoer	0	0	0	0	0	0	0
39 Openbaar bestuur, defensie, sociale verzekering	0	0	0	0	0	0	0
40 Onderwijs	0	0	0	0	0	0	0
41 Medische en maatschappelijke diensten	0	0	0	0	0	0	0
42 Diensten n.e.g.	0	0	0	0	0	0	0
43 Overige producten	0	0	0	0	0	0	0
45 Handels- en vervoersmarges	0	0	0	0	0	0	1 250
46 Totaal (= regel 56 gebruiktabel)	100	40	170	310	130	250	1 330

¹⁾ Alle waarden zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's. De kolom- en regelnummers zijn dezelfde als gebruikt in de publicatie Nationale Rekeningen 2008.

Tabel 5
Gebruiktabel Sportrekeningen, aankooprijzen (mln euro), 2006¹⁾

	Voedings- en genot- middelen- industrie	Textiel- en leder- industrie	Papier- industrie, uitgeverijen en drukkerijen	Transport- middelen- industrie	Overige industrie (incl. che- mische industrie)	Bouw- nijverheid	Handel en Horeca reparatie	Vervoer, Overheid opslag en communi- catie		
	3	4	5	12	13	15	16	17	18	22
6 Voedingsmiddelen en dranken
8-10 Textiel, kleding en lederwaren
13 Drukwerk en opgenomen media
15 Chemische producten
26 Overige transportmiddelen
27 Meubelen en overige industriële producten
30 Producten van de bouwnijverheid
31 Reparatie van gebruiksgoederen (incl. auto's)
32 Horeca
33 Vervoer
39 Openbaar bestuur, defensie, sociale verzekering
40 Onderwijs
41 Medische en maatschappelijke diensten
42 Diensten n.e.g.
43 Overige producten
45 Niet-afrekbare btw	0	0	0	0	0	0	0	0	0	80
46 Intermediair verbruik (regel 6-45)	70	30	90	220	90	170	550	340	350	770
52 Toegevoegde waarde	30	10	80	90	50	80	780	340	170	1 600
56 Totaal (regel 46+52) (=regel 46 aanbodtabel)	100	40	170	310	130	250	1 330	680	510	2 380

¹⁾ Alle waarden zijn afgerond op tientallen miljoenen euro's. De kolom- en regelnummers zijn dezelfde als gebruikt in de publicatie Nationale Rekeningen 2008.

Horeca	Vervoer, opslag en communicatie	Overheid	Gezondheids- en welzijnszorg	Dienstverlening n.e.g.	Overige producenten	Totaal binnenlandse productie	Invoer van goederen (cif) en -diensten	Totaal aanbod in basisprijzen	Handels- en vervoersmarges, productgebonden belastingen (excl. btw), productgebonden subsidies (-)	Totaal aanbod in marktprijzen (=kolom 35 gebruiktabel)
17	18	22	23	24	25	26=3-25	27	28=26-27	29-31	32=28-31
0	0	0	0	0	0	100	40	130	40	180
0	0	0	0	0	0	80	550	630	530	1 160
0	0	0	0	0	0	170	30	200	10	210
0	0	0	0	0	0	70	220	290	100	380
0	0	0	0	0	0	330	320	650	250	900
0	0	0	0	0	0	50	500	540	330	870
0	0	0	0	0	0	250	0	250	0	250
0	0	0	0	0	0	40	0	40	0	40
660	0	0	0	430	0	1 090	0	1 090	0	1 090
0	490	0	0	0	0	490	10	500	0	500
0	30	990	0	0	0	1 010	0	1 010	0	1 010
0	0	1 210	30	0	0	1 230	0	1 230	0	1 230
0	0	0	350	0	0	350	0	350	0	350
30	0	180	0	2 320	0	2 520	0	2 520	-120	2 400
0	0	0	0	0	150	150	110	260	40	310
0	0	0	0	0	0	1 250	0	1 250	-1 250	0
680	510	2 380	380	2 750	150	9 180	1 780	10 960	-80	10 880

Gezondheids- en welzijnszorg	Dienstverlening n.e.g.	Overige producenten	Totaal intermediair verbruik	Uitvoer van goederen (fob) en diensten	Consumptieve bestedingen door huishoudens	Consumptieve bestedingen door instellingen zonder winsttoegmerk t.b.v. huishoudens	Consumptieve bestedingen door de overheid	Investerings in vaste activa (bruto)	Veranderingen in voorraden en afgedragen minus toegekende btw	Totaal finale gebruik in marktprijzen (=kolom 32 aanbodtabel)
23	24	25	26=3-25	27	28	29	30	31	32-34	35=27-34
.	.	.	.	60	110	0	0	0	0	180
.	.	.	.	370	790	0	0	0	10	1 160
.	.	.	.	30	180	0	0	0	0	210
.	.	.	.	230	40	0	110	0	0	380
.	.	.	.	270	640	0	0	0	-10	900
.	.	.	.	460	410	0	0	0	0	870
.	.	.	.	0	0	0	0	250	0	250
.	.	.	.	0	40	0	0	0	0	40
.	.	.	.	0	1 090	0	0	0	0	1 090
.	.	.	.	10	450	0	40	0	0	500
.	.	.	.	0	0	0	1 010	0	0	1 010
.	.	.	.	0	20	0	1 210	0	0	1 230
.	.	.	.	0	100	0	250	0	0	350
.	.	.	.	0	1 440	950	10	0	0	2 400
.	.	.	.	190	110	10	0	0	0	310
10	60	0	150	0	480	0	0	20	0	510
100	1 620	90	4 490	1 620	5 890	960	2 650	270	10	11 390
280	1 130	60	4 690							
380	2 750	150	9 180	1 620	5 890	960	2 650	270	-	-

Tabel 6
Opbouw macro economische saldi

	Sportgerelateerde economie	Totaal Nederland
	<i>mln euro</i>	
finale consumptieve bestedingen	9 500	390 317
investeringen	+ 270	106 373
export	+ 1 620	393 475
voorraadvorming	+ 10	1 720
Finale bestedingen (marktprijzen)	11 390	891 885
intermediair verbruik (marktprijzen)	+	542 771
niet-aftrekbare BTW	- 510	39 888
cif/fob-herclassificatie voor export + afgedragen - toegerekende btw (niet in sport AGT) (+)	+ x	2 727
Totaal gebruik / aanbod (marktprijzen)	10 880	1 397 495
import (cif prijzen)	- 1 780	351 669
handels- en vervoersmarges, productgebonden belastingen en subsidies (-)	- -80	21 160
Productie (basisprijzen)	9 180	1 021 783
intermediair verbruik (marktprijzen)	- 4 490	542 771
Toegevoegde waarde (bruto, basisprijzen)	4 690	479 012
niet-aftrekbare BTW	+ 510	39 888
productgebonden belastingen (excl btw)	+ x	25 329
productgebonden subsidies	- x	4 169
afgedragen min toegerekende btw	+ 0	156
Binnenlands product (bruto, marktprijzen)	5 240	540 216

Centrum voor Beleidsstatistiek

Het CBS verzamelt gegevens bij personen, bedrijven en instellingen om deze daarna te verwerken tot statistische informatie over groepen mensen, bedrijven en hun omgeving. De resultaten stelt het CBS voor iedereen beschikbaar. Voor sommige vragen is deze informatie, die beschikbaar wordt gesteld via de CBS-website www.cbs.nl, echter niet toereikend. In dat geval kunnen externe partijen zich wenden tot het Centrum voor Beleidsstatistiek (CBS-CvB).

Het CBS-CvB bepaalt in nauw overleg met de klant welke informatie in welke vorm beschikbaar en nuttig is voor het beantwoorden van de vraag. Daarna voert het CBS-CvB het onderzoek uit en beschrijft de resultaten in een rapport of maatwerkpublicatie. Alle uitkomsten en publicaties worden openbaar gemaakt en zijn te vinden op de website van het CBS-CvB (www.cbs.nl/cvb).